

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
STARPTATUTISKO UN EIROPAS TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

**“ATTURĒŠANĀS NO JEBKĀDAS DARBĪBAS” KLAUZULA EIROPAS
EKONIMISKĀS KOPIENAS UN TURCIJAS ASOCIĀCIJAS LĪGUMĀ**

BAKALaura DARBS

Autors: **Elīza Petrocka – Petrovska**

Studenta apliecības numurs: ep14018

Darba vadītājs: **Doc. Arnis Buka**

Rīga 2017

ANOTĀCIJA

Eiropas Ekonomiskās kopienas un Turcijas asociācijas līgums satur divas “atturēšanās no jebkādas darbības klauzulas” – vienu, kas attiecas uz tiesībām veikt uzņēmējdarbību un sniegt pakalpojumus, un otru, kas attiecas uz darba ņēmēju pārvietošanās brīvību.

Lai gan “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas nesniedz Turcijas valstspiederīgajiem tiesības uz noteikto brīvību izmantošanu, tā sniedz tiesības nepieļaut jaunu nosacījumu, kuri apgrūtinātu brīvību īstenošanu, ieviešanu dalībvalstu nacionālajos normatīvajos aktos.

Darbā tiks analizēta “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula un laika gaitā attīstītie attaisnojumi tās ierobežošanai, kā arī klauzulas korelācija ar diskriminācijas principa aizliegumu.

Atslēgvārdi: asociācijas līgums, “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula, vispārējie interešu apsvērumi, diskriminācija.

ABSTRACT

The Agreement Creating an Association between the Republic of Turkey and the European Economic Community contains two standstill clauses – one for Turkish nationals who want to take up self-employment and one for Turkish workers.

Even though standstill clause does not give nationals of Turkey a right to use those freedoms, it gives a right to prevent member states from introducing new restrictions in national laws, which make the use of freedoms more difficult.

The study analyses standstill clause and restrictions, which have developed in time. Correlation of standstill clause and general prohibition of discrimination will also be viewed.

Keywords: association agreement, standstill clause, overriding reasons, discrimination.

SATURS

APZĪMĒJUMU SARAKSTS	5
IEVADS	6
1. ASOCIĀCIJAS LĪGUMI	8
1.1. Asociācijas līgumu pamatnostādnes	8
1.1. Turcijas un Eiropas Ekonomiskās kopienas Asociācijas līgums	10
2. "ATTURĒŠANĀS NO JEBKĀDAS DARBĪBAS " KLAUZULA	13
2.1. "Atturēšanās no jebkādas darbības" klauzulas pamatnostādnes	14
2.2. Tiesības veikt uzņēmējdarbību un sniegt pakalpojumus	16
2.2.1. Tiesības veikt uzņēmējdarbību	17
2.2.2. Tiesības sniegt pakalpojumus	18
2.3. Darba ņēmēju pārvietošanās brīvība	18
2.3.1. Ģimenes locekļi	19
2.3.2. Likumīga uzturēšanās un strādāšana	22
3. IEROBEŽOJUMI	23
3.1. Asociācijas līguma interpretācija pirms 1980. gada Lēmuma Nr.1/80	24
3.2. Asociācijas līguma interpretācija pēc 1980. gada Lēmuma Nr.1/80	25
3.3. Jaunākā EST judikatūra	27
4. VISPĀRĒJO INTEREŠU APSVĒRUMI	30
4.1. Nelikumīgas iebraukšanas un uzturēšanās novēršana	30
4.2. Trešo valstu pilsoņu sekmīgas integrācijas nodrošināšana	31
4.3. Piespiedu laulību novēršana un integrācijas veicināšana	32
4.4. Efektīva migrācijas plūsmas vadība	32
5. DISKRIMINĀCIJAS AIZLIEGUMS	34
KOPSAVILKUMS	37
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	39

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ES - Eiropas Savienība

EST - Eiropas Savienības tiesa

v. - *versus* (no angļu val. pret)

LESD - Līgums par Eiropas Savienības darbību

ESP - Eiropas Savienības Padome

IEVADS

ES savā pastāvēšanas laikā ir noslēgusi neskaitāmus asociācijas līgumus, kas kalpo kā pamati trešo valstu pievienošanai ES. Šāds asociācijas līgums tika noslēgts 1963. gadā ar Turciju. Pēc asociācijas līguma noslēgšanas sekoja 1970. gada Papildprotokols un 1980. gada Lēmums Nr.1/80, kuri abu līgumslēdzēju ekonomiskās brīvības nostiprināja, ieviešot “atturēšanos no jebkādas darbības”¹ klauzulu.

“Atturēšanos no jebkādas darbības” klauzula ir jāsaprot kā “laika iesaldēšanu” jebkādiem dalībvalsts ierobežojumiem, kas apgrūtinātu Turcijas valstspiederīgajiem īstenot Asociācijas līgumā noteiktās ekonomiskās brīvības. Proti, pastāv divas šādas klauzulas – pirmā, kas attiecas uz personu brīvību veikt uzņēmējdarbību un sniegt pakalpojumus un otrā, kas attiecas uz darba ņēmēju pārvietošanas brīvību.

EST savā judikatūrā ir atzinusi “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas tiešo iedarbību, tās netiešo paplašināšanu arī uz Turcijas valstspiederīgo ģimenes locekļiem un to, ka šīs brīvība ciktāl iespējams, ir jāinterpretē analogi ES pilsoņiem pienākošajām brīvībām. Tomēr EST ir atzinusi arī asociācijas līguma tīri ekonomisko dabu un laika gaitā paplašinājusi Turcijas valstspiederīgajiem pienākošo tiesību ierobežojumu attaisnojumus. Šī darba ietvaros Autore analizēs ierobežojumus “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulai, sākot ar tiem, kurus paredz pats asociācijas līgums, tad vēlāk noslēgtais Lēmums Nr.1/80 un beigās EST prakses rezultāta izveidotos.

Tēmas aktualitāti izceļ nesenie Turcijas prezidenta Redžepa Erdogana paziņojumi par Turcijas atteikšanos no ES kandidātvalsts statusa gadījumā, ja ES neveiks tālākas darbības Turcijas pievienošanai ES.² Ņemot vērā Turcijas statusu kā valsts, kurai visilgāk nav izdevies kļūst par ES dalībvalsti, ir saprotama nepieciešamība pēc nākamā soļa Turcijas un ES attiecībās.

Darba mērķis ir izpētīt Turcijas un ES asociācijas līguma un tā normu vēsturisko attīstību, ietvertu “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu un tās ierobežojumus, analizējot EST izveidotos paplašinājumus klauzulas ierobežojumu attaisnošanai. Darbā tiks analizēti arī problēmjautājumi, kas izriet no “atturēšanās no jebkādas darbības” un asociācijas līgumā ietvertā diskriminācijas aizlieguma principa korelācijas.

¹ No angļu val. – *standstill clause*

² Recept Tayyip Erdogan threatens to say ‘goodbye’ to the EU unless they move Turkey’s accession forward. Pieejams: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/recep-tayyip-erdogan-turkey-joining-eu-european-union-member-bloc-accession-talks-ankara-a7714691.html> [aplūkots: 16.05.2017].

Darba izstrādes vajadzībām tiks izmantota juridiskā literatūra, tiesību teorētiku publikācijas un EST spriedumi.

Darbs sastāv no 5 nodaļām un 15 apakšnodaļām – pirmā nodaļa aptvers asociācijas līgumus, kā arī konkrēti Eiropas Ekonomiskās kopienas un Turcijas asociācijas līguma analīzi; otrā nodaļa apskatīs “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu; trešajā nodaļā tiks hronoloģiskā secībā apskatīti klauzulas ierobežojumi; ceturtajā nodaļā tiks analizēti vispārējo interešu apsvērumi kā ierobežojumu attaisnojums, un visbeidzot piektajā nodaļā tiks apskatīts diskriminācijas aizliegums attiecībā uz Turcijas valstspiederīgajiem.

Darbā mērķu sasniegšanai galvenokārt izmantota vēsturiskā, salīdzinošā un analītiskā metode. Vēsturiskā metode tika izmantota, pētot, “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas un tās ierobežojumu attaisnošanas vēsturisko attīstību. Salīdzinošā metode tiks izmantota salīdzinot EST izveidotās pieejas iekšējam tirgum attiecināšanu uz “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu, un ar analītiskās metodes palīdzību tiks vērtēti darbā izmantotie avoti.

1. ASOCIĀCIJAS LĪGUMI

No LESD 217. panta izriet ES tiesības noslēgt asociācijas līgumus “ar vienu vai vairākām trešām valstīm, nosakot savstarpējas tiesības un pienākumus, kopīgu rīcību un procedūru”.³ Lai gan ir jāuzsver, ka līgums neparedz vienādas tiesības un pienākumus abām līgumslēdzējpusēm, tā ka asociācijas līgumiem ir raksturīgas nevienmērīgas saistības.⁴ Asociācijas līgumus uzskata par galveno instrumentu, ar kuru palīdzību ES ir tiesīga veidot attiecības ar subjektiem ārpus tās ietvariem.⁵ Asociācijas līgumi ir starptautiski līgumi, un no citiem ES noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem tos nošķir ciešo attiecību izveidošana ar trešo valsti, plašā darbības jomu aptveršana un ilgais termiņš.⁶

1.1. Asociācijas līgumu pamatnostādnes

Tiesību doktrīna iedala asociācijas līgumus trijos veidos:

- 1) tādos, kas kalpo par pamatu trešās valsts pievienošanai ES;
- 2) tādos, kas veicina trešo valstu attīstību;
- 3) tādos, kas veido ciešākas ekonomiskās un politiskās saites.⁷

Autore darba ietvaros detalizētāk analizēs asociācijas līgumus, kuri ir pamats trešās valsts pievienošanai ES, sagatavojot valsti ES dalībvalsts statusam, ņemot vērā, ka Turcijas un Eiropas Ekonomiskās kopienas asociācijas līgums atbilst tieši šai kategorijai. Šāds asociācijas līgums tika noslēgts 1995. gadā jūnijā ar Latvijas Republiku un stājās spēkā 1998. gada februārī. Apskatot Latvijas Republikas noslēgto līgumu, kā piemēru, izriet, ka līguma mērķis ir pietuvināt Latviju ES, panākt pušu vienprātību par starptautiskajiem jautājumiem un veicināt sadarbību.⁸ Asociācijas līgums Latvijai no ES puses piedāvā tirdzniecības atvieglojumus un

³ Līgums par Eiropas Savienības darbību. Oficiālais Vēstnesis C326, 26/10/2012 Lpp. 001 – 0390. 217. pants

⁴ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 1976.gada 5.februāra spriedums lietā: C-87/75 Bresciani v. Amministrazione delle Finanze dello Stato, para. 12. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 20.04.2017].

⁵ De Witte B., International law as a tool for the European Union. European Constitutional Law Review, 2009., p.270. Pieejams: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/international-law-as-a-tool-for-the-european-union/22BC7358062CA27870C750D19B418423> [aplūkots: 13.04.2017]

⁶ A.Parajonova. Par Eiropas Kopienas asociācijas līgumiem. Jurista Vārds, 16.07.2002., Nr.14(247).

⁷ Geiger R., Khan D.E., Kotzur M. European Union Treaties. Treaty on European Union, Treaty on the Functioning of the European Union. Munchen : Verlag C.H. Beck oHG, 2015., p. 785, para 4.

⁸ Eiropas Līgums par asociācijas izveidošanu starp Eiropas Kopienām un to Dalībvalstīm, no vienas puses, un Latvijas Republiku, no otras puses. Pieejams: http://www.mfa.gov.lv/images/archive/data/file/l/01_Eiropas_Ligums_txt.pdf [aplūkots: 17.04.2017].

citas priekšrocības, kuras ir saistītas ar pilntiesīgu dalību ES, ar mērķi laika gaitā izveidot brīvās tirdzniecības zonu starp abām pusēm. Asociācijas līgums satur arī noteikumus par pakalpojumu un kapitāla brīvu pārvietošanos attiecībā uz komercdarbību, kā arī darbaspēka brīvu pārvietošanos.

Asociācijas līgumu kopīgā iezīme ir abu līgumslēdzēju – ES un trešās valsts ciešas un pastāvīgas sadarbības veidošana un valsts pievienošana ES mērķiem un kopīgajiem ideāliem.⁹

Kā vēl vienu asociācijas līgumu iezīmi ir jāmin Asociācijas Padomes izveidošanu, kuras ir divpusējas sanāksmes ministru līmenī starp ES un trešo valsti, un, kurām tiek piešķirtas tiesības pieņemt lēmumus attiecībā uz līgumu īstenošanu. Asociācijas padomes pārstāvība parasti ir augstā līmenī, bieži ministru līmenī. Nereti ir paredzēta arī asociācijas komiteju izveidošana un, ja ir nepieciešams, arī citu komiteju, kuru uzdevums ir palīdzēt asociācijas padomei.¹⁰ Asociācijas padomēm vai dažos gadījumos parlamentārajām komitejām bieži ir piešķirtas lēmumu pieņemšanas tiesības attiecībā uz noteiktu asociācijas līguma īstenošanu. Tā kā tās ir tieši saistītas ar līgumu, kuru tās īsteno, šādi Asociācijas Padomes lēmumi, stājoties spēkā, kļūst par ES tiesību sistēmas neatņemamu sastāvdaļu un ir tieši piemērojami. Tomēr, kas attiecas uz turpmākajiem pasākumiem, kuri ir jāpieņem ES vai dalībvalstu ietvaros, var būt nepieciešams, lai stātos spēkā kopējās institūcijas lēmumi. Asociācijas padome ir atbildīga par līguma īstenošanu un saistošu lēmumu vienbalsīgu pieņemšanu.

Asociācijas līgumu noslēgšanas procedūru regulē LESD 218.pants, deleģējot ESP sarunu uzsākšanu, Eiropas Komisijai vai ES Augstajam pārstāvim ārlietās un drošības politikas jautājumos ieteikumu sniegšanu un Eiropas Parlamentam piekrišanas sniegšanu.¹¹ Līgumi, kuri ir noslēgti saskaņā ar šajā pantā izklāstītajiem noteikumiem, ir saistoši ES institūcijām un dalībvalstīm. Šis noteikums ir jāsaprot kā lojālas vai godprātīgas sadarbības izpausme, kas visām ES un nacionālajām institūcijām uzliek saistības palīdzēt ES sasniegt tās mērķus. Katras ES institūcijas pienākums, veicot savas funkcijas, ir rīkoties saskaņā ar līguma noteikumiem, t.i., pieņemot tiesību aktus, lai līgums stātos spēkā.¹²

Lai gan asociācijas līgumi izveido ļoti ciešu saikni starp ES un trešo valsti, tomēr tie nav garantēti trešās valsts kļūšanai par ES dalībvalsti un neizveido valsts beznosacījumu uzņemšanu ES. Asociācijas līgumi kalpo kā trešās valsts politiskās un ekonomiskās attīstības līmeņa veicināšana, lai valsts pēc termiņa beigām varētu izpildīt savas saistības un tikt uzņemta ES.

⁹ A.Parajonova. Par Eiropas Kopienas asociācijas līgumiem. Jurista Vārds, 16.07.2002., Nr.14(247).

¹⁰ Ibid.

¹¹ Līgums par Eiropas Savienības darbību. Oficiālais Vēstnesis C326, 26/10/2012, lpp. 0001 – 0390., 218. pants.

¹² MacLeod I., Hendry I.D., Hyett.S : The External Relations of the European Communities, Oxford 1996., p.125.

Asociācijas līgums un tā protokoli veido integrālu ES tiesību sistēmas daļu¹³, un to kā starptautisku līgumu, kura līgumslēdzējuse ir ES, ir tiesīga interpretēt tikai EST.

1.1. Turcijas un Eiropas Ekonomiskās kopienas Asociācijas līgums

Vēsturiski Turcijai vienmēr ir bijušas ekonomiski un ģeopolitiski svarīgas attiecības ar ES visās tās pastāvēšanas stadijās. Lai gan ES pirmsākumi meklējami tikai 1951. gadā, kad tika dibināta tās priekštece Eiropas Ogļu un tērauda kopiena, tomēr Turcijas un Eiropas vēsture ir daudz senāka.¹⁴ Turcija vienmēr ir bijusi neatņemama daļa no Eiropas vēstures, un to īpaši apliecina Osmaņu impērija, kuru veidoja tagadējā Turcija un daļa no tagadējam ES dalībvalstīm, un Eiropas attiecības caur diplomātiju un tirdzniecību.¹⁵

1958. gadā tika nodibināta Eiropas Ekonomiskā kopiena līdz ar kuru tika ieviesta ideja par vienotā tirgus izveidi¹⁶ un likumsakarīgi, ka Turcija vēlējās tai pievienoties, kam sekoja 1959. gads, kad Turcija pirmo reizi pieteicās kļūt par Eiropas Ekonomiskās kopienas biedru.

Turcijas vēlmi noslēgt asociācijas līgumu ar ES ietekmēja tā brīža politiskā situācija gan Turcijā, gan arī visā pasaulē. Turcija bija pavisam nesen atbrīvojusies no gadiem ilgas militāras pārvaldes valstī un pastāvēja liels risks, ka Turcijā tiktu nodibināts komunistisks režīms. Ar nodomu nostiprināt demokrātisko valstu bloku Eiropā, kā arī nepieļaut Turcijā komunistisko režīmu, tika noslēgts Eiropas Ekonomiskās kopienas un Turcijas Asociācijas līgums¹⁷.

Eiropas Ekonomiskās kopienas un Turcijas Asociācijas līgums jeb Ankaras līgums tika parakstīts 1963. gada 12. septembrī, abām pusēm paužot gribu nostiprināt aizvien ciešākas saiknes. Līguma mērķis ir veicināt ilgstošu un līdzsvarotu tirdzniecību un ekonomikas sadarbības attīstību starp līgumslēdzējpusēm un nodrošināt Turcijas iestāšanos ES. No līguma preambulas un vēsturiskās attīstības līdz līguma noslēgšanai kļuva skaidrs Turcijas mērķis nākotnē pievienoties ES.

Līgums paredz trīs posmus gala mērķa sasniegšanai – sagatavošanās posmu, pārejas posmu un beigu posmu. Sagatavošanās posmā, kurš ir aprakstīts Asociācijas līguma 3. pantā, ir paredzēts, ka Turcija ar ES palīdzību stiprina savu ekonomisko sistēmu, lai varētu izpildīt

¹³ I.Miļūna. Latvijas interešu aizsardzība Ziemeļeiropas gāzes vada būvniecībā. Jurista vārds, 05.12.2016., Nr. 48(451).

¹⁴ Dinan D. Europe Recast. A History of European Union. Macmillan Education, United Kingdom 2014. p. 113.

¹⁵ Tocci N. Turkey and the European Union. A Journey in the Unknown. Turkey Project Policy Paper. November 2014., Number 5.

¹⁶ Kaiser W., Varsori. A. European Union History: Themes and Debates. Springer 2010., p. 78.

¹⁷ Bache I., Stephen G., Bulmer S. Politics in the European Union. Third edition. Oxford: Oxford University Press 2011., p. 500.

saistības, kuras būs jāuzņemas pārējos posmos. Pārejas posmā, kurš ir aprakstīts Asociācijas līguma 4. pantā, ir paredzēts pakāpeniski sākt izveidot muitas savienību, kuru atbilstoši 5. pantam būtu jāizveido kā beigu posmu, koordinējot abu līgumslēdzēju ekonomikas.

Līdz ar līgumu tika izveidota arī Asociācijas padome, kura sastāv no Kopienas dalībvalstu valdībām, Eiropas Padomes un Eiropas Komisijas locekļiem, kā arī Turcijas valdības locekļiem. Asociācijas Padomei ir pienākums regulāri pārskatīt asociācijas režīma darbību.

1987. gadā Turcija pirmo reizi iesniedza formālu pieteikumu Eiropas Ekonomiskajai kopienai, lai kļūtu par tās dalībvalsti, tomēr Eiropas Komisija 1989. gadā to noraidīja, balstoties uz to, ka Turcijā nepārprotami tiek novērots demokrātijas trūkums un cilvēktiesību pārkāpumi.¹⁸ Jāuzsver, ka demokrātija jau kopš ES pirmsākumiem ir bijusi viena no fundamentālākajām vērtībām¹⁹, kā arī cilvēktiesību ievērošana ir neatņemams ES pastāvēšanas princips. Negatīvai lēmums tika pamatots, ņemot vērā Turcijas izteikti atšķirīgo reliģiju, kultūru, tradīcijas un ģeopolitisko novietojumu, robežojoties ar tādām valstīm, kā Sīrija, Irāka un Irāna.²⁰ Tomēr Eiropas Komisijas atteikums nenoraidīja pilnībā iespēju, ka Turcija varētu kļūt par dalībvalsti, jo savā atzinumā Eiropas Komisija atzina, ka visos citos faktoros Turcija ir piemērota un atbilst kritērijiem, lai kļūtu par dalībvalsti.²¹

Šajā jautājumā Autore vēlētos piebilst, ka ES vienmēr ir sastāvējusi no dažādām kultūrām un reliģijām, un tieši šo ES īpašību uzsver kā tās vērtību.²² Līdz ar to, Autore nepiekrīt šīm atšķirībām kā patiesajam iemeslam, kāpēc Turcija jau vairāk nekā 30 gadus nav spējusi kļūt par ES dalībvalsti. Pēc Autores domām, patiesais iemesls ir saistīts ar sarežģīto politisko un ekonomisko situāciju. Kā vēl vienu iemeslu ir jāmin vairāku ES dalībvalstu negatīvo attieksmi pret Turcijas iestāšanos ES, piemēram, Austrija jau vairāku gadu garumā cīnās par Turcijas neuzņemšanu ES.²³

1995. gadā Turcija pēc ilgiem centieniem pievienojās muitas savienībai un 1999. gada 10. decembrī kļuva par oficiālu ES kandidātvalsti.²⁴ Tam sekoja 2004. gada Briseles samits, kurā

¹⁸ Turkey's Quest for EU Membership. Pieejams: <http://europe.unc.edu/wp-content/uploads/2013/08/Brief4-0803-turkeys-quest.pdf> [aplūkots: 30.03.2017].

¹⁹ Lenaerts K. The Principle of democracy in the case law of the European Court of Justice. British Institute of International and Comparative Law, 2013., p.283.

²⁰ Hill C., Smith M. International Relations and the European Union. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2011., p. 316.

²¹ Commission opinion on Turkey's request for accession to the Community, Commission of the European Communities, SEC (89) 2290 final, Brussels, 20.12.1989. Pieejams: <http://aei.pitt.edu/4475/1/4475.pdf> [aplūkots: 17.03.2017].

²² Von Bogdandy A., The European Union as situation, executive, and promoter of the international law of cultural diversity: elements of beautiful friendship. European Journal of International Law, 2008., p.268.

²³ <https://www.ft.com/content/50d788d6-c14c-11e6-81c2-f57d90f6741a>

²⁴ Turkey – Eu Relations. Pieejams: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa> [aplūkots: 15.04.2017].

ES atzina, ka Turcija ir spējusi sasniegt noteiktos kritērijus, lai kļūtu par ES dalībvalsti, un piekrita uzsākt oficiālas sarunas par Turcijas pievienošanos ES.²⁵

Turcija ir valsts, ar kuru visilgāk tiek risinātas sarunas par dalību ES, un tās joprojām nav rezultatīvi noslēgušās.

²⁵ Council of the European Union. Subject: Brussels European Council. 16/17.12.2004. Brussels, 01.02.2015. Pieejams: <http://aei.pitt.edu/4475/1/4475.pdf> [aplūkots: 07.05.2017].

2. “ATTURĒŠANĀS NO JEBKĀDAS DARBĪBAS ” KLAUZULA

Lai gan “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas ir sastopamas vairākos ES noslēgtos asociācijas līgumos ar trešajām valstīm (piemēram, Maķedoniju, Kipru), tomēr tas, kas padara Turcijas asociācijas līgumā un tam pievienotajos dokumentos ietvertās klauzulas unikālas, ir to tvērums (lielākā daļa klauzulu tiek attiecinātas uz nodokļu politiku) un ilglaicīgums.²⁶

ES fundamentālo brīvību tvērums tika paplašināts, attiecinot tās uz Turcijas valstspiederīgajiem, un to nostiprinot asociācijas līgumā, tā Papildprotokolā un vairākos Asociācijas padomes noslēgtos lēmumos, kā arī līdzšinējā EST judikatūrā. ES fundamentālās brīvības ietver brīvību sniegt pakalpojumus, brīvu darbaspēka pārvietošanos, brīvību veikt uzņēmējdarbību un kapitāla brīvu apriti.²⁷ Minēto brīvību piemērošana pret Turcijas valstspiederīgajiem tika nostiprināts 1970. gadā pirmo reizi Papildprotokolā, ietverot “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu. Ar klauzulu ir jāsaprot “laika apturēšanu” jebkādiem jauniem nosacījumiem no dalībvalstu puses attiecībā uz Turcijas valstspiederīgo iespējām realizēt sev pienākošās brīvības. Piemēram, jebkurai dalībvalstij klauzula aizliedz ieviest jaunus nosacījumus uzturēšanās atļauju iegūšanai Turcijas valstspiederīgajiem.

1970. gada “atturēšanās no jebkādas darbības ”klauzula attiecas uz Turcijas valstspiederīgo brīvībām veikt uzņēmējdarbību un sniegt pakalpojumus, savukārt 1980. gadā ieviestā klauzula attiecas uz darba ņēmēju pārvietošanos brīvību. “Atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas tika ietvertas Papildprotokolā un Lēmumā Nr.1/80 ar nodomu, ka tās kalpos kā pirmais solis progresīvi novērst ierobežojumus brīvību īstenošanai. Turpmākajās nodaļās autore detalizētāk apskatīs “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulu, un konkrēti minētās divas klauzulas, kuras attiecas uz Turcijas valstspiederīgajiem.

²⁶ Schrauwen A., Vandamme T. Towards a Citizenship of the Association? On the Future of Non-discrimination, Preferential Treatment and the Standstill Clauses in the EU-Turkey Association Regime. 2014. Pieejams: http://www.iuscommune.eu/html/activities/2012/2012-11-29/workshop13_Schrauwen_Vandamme.pdf [aplūkots: 13.04.2017].

²⁷ Craig P., G. de Burca. EU Law: Text, Cases, and Materials. Oxford University Press, 2011., p.694.

2.1. “Atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas pamatnostādnes

1970. gada 23. novembrī tika pieņemts Papildprotokols pie Asociācijas līguma, kurš saskaņā ar Papildprotokola 62. pantu ir Asociācijas līguma neatņemama sastāvdaļa²⁸, līdz ar to kļūstot par daļu no ES tiesību sistēmas. Lai gan Asociācijas līgums paredzēja līgumslēdzējusēm atturēšanos no pasākumiem, kuri var apdraudēt līguma mērķa sasniegšanu, tomēr Papildprotokola 41. pantā tika ietverta “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula, kura kā pienākumu līgumslēdzējusēm uzlika “iesaldēt laikā” jebkādos nosacījumus, kuri varētu apdraudēt Asociācijas līguma mērķu sasniegšanu. “Atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula ir ietverta Papildprotokola 41. panta 1. punktā un *expressis verbis* nosaka, ka “Līgumslēdzējpusēs atturas ieviest savā starpā jaunus ierobežojumus brīvībai veikt uzņēmējdarbību un brīvībai sniegt pakalpojumus”. EST savā tiesu praksē šo pantu ir definējusi kā aizliegumu veikt jaunus pasākumus, kuru mērķis vai sekas būtu tādas, ka Turcijas valstspiederīgo iespēja izmantot brīvību veikt uzņēmējdarbību vai pakalpojumu sniegšanas brīvību valsts teritorijā tiktu pakļauta stingrākiem nosacījumiem, nekā bija piemērojami datumā, kad attiecīgajā dalībvalstī stājas spēkā Papildprotokols.²⁹ “Atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas ir uzskatāmas par galveno asociācijas līgumu sastāvdaļu.

Asociācijas līgums un tam pievienotie dokumenti nepiešķir Turcijas valstspiederīgajiem automātisku un tieši piemērojamu visu brīvību izmantošanu, tomēr nosaka šo brīvību izmantošanu noteiktās robežās. Lai gan pašas brīvības nedod Turcijas valstspiederīgajiem tiesības tieši uz tām atsaukties, “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulai piemīt tiešā iedarbība.³⁰

Papildprotokola 41. panta attiecina klauzulu uz brīvībām veikt uzņēmējdarbību un sniegt pakalpojumus, un 10 gadus vēlāk – 1980. gadā Asociācijas Padome pieņēma Lēmumu Nr.1/80, kura 13. pantā tika ietverta klauzula, kura aizliedza valstīm ieviest jaunus ierobežojumus attiecībā uz Turcijas valstspiederīgo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu piekļuvei nodarbinātībai personām, kuras attiecīgajā teritorijā likumīgi strādā un uzturas.

²⁸ Additional Protocol and Financial Protocol signed on 23 November 1970, annexed to the Agreement establishing the Association between the European Economic Community and Turkey. Official Journal L293, 29/12/1972 P. 0004 – 0056.

²⁹ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 15.novembra spriedums lietā: C-256/11 Murat Dereci and Others v Bundesministerium für Inneres, para. 88. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].

³⁰ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003.gada 21.oktobra spriedums lietās: C-317/01 un C-369/01 Eran Abatay and Other and Nadi Sahin v Bundesanstalt für Arbeit, para 1. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].

No Papildprotokola 41. panta un Lēmuma Nr.1/80 13. panta izriet, ka tiek izveidotas divas klauzulas – viena, kas attiecas uz Turcijas valstspiederīgo brīvību veikt uzņēmējdarbību un sniegt pakalpojumus, un otra, kas attiecības uz piekļuvi nodarbinātībai. Lai gan katra klauzula attiecas uz dažādu Turcijas valstspiederīgo grupu un brīvībām, tomēr EST lietā *Abatay* norādīja, ka abas divas klauzulas ir ekvivalentas, kalpo viena mērķa sasniegšanai un līdz ar to tās ir jāinterpretē vienādi.³¹ EST ir arī norādījusi, ka abām klauzulām pastāv tiešā iedarbībā dalībvalstī attiecībā uz ekonomiski aktīviem Turcijas valstspiederīgajiem un ka tie var uz to atsaukties, ceļot prasību nacionālajā tiesā, lai novērstu klauzulu nepareizu piemērošanu nacionālajā valstu sistēmā.³²

Lai gan ES dalībvalstu kompetencē joprojām ir atstāts noteikt priekšnosacījumus Turcijas valstspiederīgo pirmajai iebraukšanas reizei ES un to regulē dalībvalstu nacionālie imigrācijas normatīvie akti, ir neiespējami šos nosacījumus piemērot atrauti no “atturēšanas no jebkādas darbības” klauzulas.³³ Tas izriet no tā, ka klauzulas ir ietvertas starptautiskā līgumā, kurš ES normatīvo aktu hierarhijā atrodas augstāk par nacionālajiem normatīvajiem aktiem.

EST attiecībā uz abām apskatītajām klauzulām ir noteikusi, ka to mērķis ir radīt apstākļus, kuri veicinātu ekonomisko brīvību attīstību Turcijas valstspiederīgajiem, atturot nacionālās institūcijas ieviest jebkādus apstākļus, kas varētu šo mērķi kavēt.³⁴

Turpmākajās nodaļās Autore analizēs katru “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulu atsevišķi, ņemot vērā to atšķirības, tomēr jāuzsver, ka “jaunu nosacījumu” pastāvēšana ir abu klauzulu vienojošais kritērijs. Attiecībā uz to, kas ir uzskatāmi par “jauniem nosacījumiem”, no EST judikatūras ir skaidrs, ka tas attiecas uz jauniem nosacījumiem, kuri ir ieviesti pēc tam, kad Asociācijas līgums un tā Papildprotokols stājās spēkā.³⁵ Šis jautājums tika apskatīts lietā *Abatay*, kurā Turcijas valstspiederīgie, kuri bija smago mašīnu vadītāji, tika nodarbināti Vācijai piederošā uzņēmumā, kura filiāle atradās Turcijā. Vadītājiem, ņemot vērā darba pienākumus vest kravu starp Vāciju un Turciju, Vācijā tika izsniegtas uzturēšanās atļaujas. Vācija atteicās pagarināt uzturēšanās atļaujas, un Turcijas valstspiederīgie centās iedarbināt Lēmumā Nr.1/80 ietverto klauzulu, savukārt Vācija apgalvoja, ka “jauna nosacījuma” būtība ir jāsaprot nevis ar mirki, kad ierobežojums tiek pieņemts, bet gan ar mirkli, kad Turcijas valstspiederīgais pirmo

³¹ Ibid. para. 70-71.

³² Ibid. para. 1.

³³ Karayigit T.M. Vive la Clause de Standstill: The Issue of Turkish Nationals into the Territory of a Member State within the Context of Economic Freedoms. *European Journal of Migration and Law*, Nr.13, 2011., p. 421.

³⁴ Eirops Savienības tiesas 2010.gada 9.decembra spriedums lietās: C-300/09 un C-301/09 *Staatssecretaris van Justitie v. F. Toprak and I. Oguz*, para 52-53., 62. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 14.04.2017].

³⁵ Eiropas Savienības tiesas 2013.gada 19.marta spriedums lietā: C-138/13 *Naime Dogan v Bundesrepublik Deutschland*, para. 26. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].

reizi legāli ierodas dalībvalstī – tātad tikai pēc tam, kad persona ir pievienojusies valsts darba tirgum.³⁶ Tomēr šajā lietā EST nemainīja uzstādījumu par to, ka “jauns nosacījums” par tādu ir jāsaprot ar mirkli, kad tas tiek pieņemts pēc Papildprotokola stāšanās spēkā.³⁷

Vācija lietā *Commission v. Netherlands*, analizējot to, kas tiek uzskatīti par “nosacījumiem”, apgalvoja, ka jauns valsts tiesiskais regulējums, kurš paredz striktākus nosacījumus, ir uzskatāms par “ierobežojumu” normas ietvaros tikai gadījumos, kad norma padara pieeju darba tirgum neiespējamu vai pārmērīgi sarežģītu.³⁸ Ar šādu apgalvojumu Vācija cenšas paplašināt termina “ierobežojums” tvērumu, balstoties uz vairāku dalībvalstu neapmierinātību ar faktu, ka “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula tās ierobežo jaunas imigrācijas politikas veidošanā.³⁹ EST savā judikatūrā nav piekritusi Vācijas termina paplašinājumam, nosakot, ka par “jaunu ierobežojumu” ir uzskatāma jebkāda jauna norma, kura ieviesta pēc Asociācijas līguma vai Lēmuma Nr.1/80 stāšanās spēkā,⁴⁰ tādā veidā sašaurinot termina tvērumu.

Abas apskatītās “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas satur trīs kumulatīvus nosacījumus – jāpastāv jaunam ieviestam “nosacījumam” (ieviestam pēc Asociācijas līguma vai Lēmuma Nr.1/80 spēkā stāšanās) un šim nosacījumam ir jābūt ieviestam dalībvalsts normatīvajos aktos.

2.2. Tiesības veikt uzņēmējdarbību un sniegt pakalpojumus

Asociācijas līguma 13. pants un 14. pants paredz savstarpēji novērst ierobežojumus brīvībai veikt uzņēmējdarbību un sniegt pakalpojumus. 1970. gada Papildprotokols satur “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu, tādējādi paplašinot aizliegumu ierobežot šīs brīvības. Asociācijas līguma 12. pants paredz savstarpēji novērst ierobežojumus darbaspēka pārvietošanās brīvībai un, ņemot vērā, ka attiecībā uz to EST lietā *Demirel* atzina, ka 12. pantam

³⁶The German Government's written submissions in Joined Cases C-317/01 and C-369/01, *Abatay and others*, 26 January 2002, Paras. 4-6.

³⁷ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003.gada 21.oktobra spriedums lietās: C-317/01 un C-369/01 *Eran Abatay and Other and Nadi Sahin v Bundesanstalt für Arbeit*, para 82. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].

³⁸ See German Government's written observations to the European Court of Justice in Case C-92/07, *Commission v. The Netherlands*, 12 December 2007, Para. 7.

³⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2009.gada 19.februāra spriedums lietā: C-228/06 *Mehmet Soysal and Ibrahim Savlati v Bundesrepublik Deutschland*, paras. 60-61. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].

⁴⁰ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2000.gada 11.maija spriedums lietā: C-37/98 *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdul nasir Savas*, para. 69. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].

nepastāv tiešā iedarbība⁴¹, analogi, ņemot vērā, ka vārdiski 12., 13. un 14. panti ir identiski to var attiecināt arī uz 13. un 14. pantu.⁴² Tomēr attiecībā uz Papildprotokola 41. pantu EST vēlāk norādīja, ka tam piemīt tiešā iedarbība, jo tam piemīt visi EST lietā *Van Gend en Loos* nosauktie kritēriji – tas ir skaidrs, nav saistīts ar nosacījumiem un nav atkarīgs no ES vai dalībvalstu turpmāk veiktām darbībām vai pasākumiem.⁴³

Turpmākajās apakšnodaļās Autore apskatīts tiesības veikt uzņēmējdarbību un tiesības sniegt pakalpojumus atsevišķi, jo, lai gan Papildprotokola 41. pants aptver abas brīvības, tomēr EST savā judikatūrā tās ir analizējusi arī atsevišķi.

2.2.1. Tiesības veikt uzņēmējdarbību

Papildprotokola 41. pants pats par sevi nepiešķir Turcijas valstspiederīgajiem tiesības veikt uzņēmējdarbību, uzturēties dalībvalstī vai sniegt pakalpojumus, bet gan piešķir tiesības nepieļaut jaunu nosacījumu ieviešanu. Pirmo reizi EST 41. pantu un tā piemērošanu analizēja 1998. gada lietā *Savas*. Lietā Turcijas valstspiederīgais ieceļoja Apvienotajā Karalistē ar tūrista vīzu, kura bija derīga 1 mēnesi, tomēr pēc vīzas termiņa beigām viņš nepameta valsti un necentās vīzu pagarināt, paliekot valstī un turpinot strādāt kā pašnodarbināta persona.⁴⁴

Lietā *Tum* EST nostiprināja atziņu, ka Turcijas valstspiederīgie, kuri vēlas īstenot brīvību veikt uzņēmējdarbību dalībvalstī, ir tiesīgi atsaukties uz “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulu, lai iedarbinātu aizliegumu dalībvalstij ieviest jebkādus jaunus nosacījumus arī attiecībā uz personas pirmo iebraukšanas reizi dalībvalstī. Lietā EST atzina, ka, klauzulas piemērošana, attiecas arī uz materiālajām un procesuālajām tiesību normām, kuras regulē personas pirmo iebraukšanas reizi dalībvalstī, ja persona ierodas ar mērķi īstenot kādu no brīvībām.⁴⁵

Turpinot šādu praksi, EST arī lietā *Oguz* atzina, ka Papildprotokola 41. panta 1. punkta klauzula nepieļauj jaunus ierobežojumus, kuri attiektos uz materiālajiem vai procesuālajiem

⁴¹ Eiropas Savienības (bij. Kopien) tiesas 1987.gada 30.septembra spriedums lietā: C-12/86 Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd, para. 24. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 16.04.2017].

⁴² International Commission of Jurists. Migration and international Human Rights Law. A Practitioner's Guide No. 6. Geneva, Switserland, 2014., p.29.

⁴³ The direct effect of European law. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A114547> [aplūkots: 30.03.2017].

⁴⁴ Eiropas Savienības (bij. Kopien) tiesas 2000. gada 11.maija spriedums lietā: C-37/98 The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdul nasir Savas, para. 69. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].

⁴⁵ Eiropas Savienības (bij. Kopien) tiesas 2007.gada 20.septembra spriedums lietā: C-16/5 The Queen on the application of: Veli Tum and Mehmet Dari v Secretary of State for the Home Department, para. 63., 69. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].

nosacījumiem, kas skar Turcijas valstspiederīgo pirmreizēju uzņemšanu attiecīgās dalībvalsts teritorijā, kad tie ir ieradušies izmantot ekonomiskās brīvības, kuras tiem pienākas.⁴⁶

2.2.2. Tiesības sniegt pakalpojumus

Tiesības sniegt pakalpojumus attiecas uz Turcijas valstspiederīgajiem, kuri:

- 1) kā pašnodarbinātas personas no Turcijā reģistrēta uzņēmuma sniedz pakalpojumus kādā dalībvalstī;

- 2) kuri no kāda Turcijas uzņēmuma tiek nosūtīti sniegt pakalpojumus dalībvalstī;

- 3) uz tiem, kuri ierodas dalībvalstī, lai saņemtu kādus pakalpojumus.⁴⁷

To, ka tiesības sniegt pakalpojumus, sevī ietver arī tiesības tos saņemt EST ir atzinusi lietā *Piergiorgio Gambelli and others*⁴⁸, un analogi tas tiek attiecināts arī, interpretējot Turcijas valstspiederīgo brīvības.

Lietā *Abatay* EST, ņemot vērā, ka Asociācijas līguma 14. pants atsaucas uz Kopienas dibināšanas līguma 56. un 55. pantu, atzina, ka personas brīvības sniegt pakalpojumus ir jāinterpretē, cik vien iespējams tuvu, ES pilsoņu tiesībām.

2.3. Darba ņēmēju pārvietošanās brīvība

Asociācijas līguma 12. pantā ir ietverts noteikums pakāpeniski nodrošināt darbaspēka brīvību un vēlāk pieņemtajā Lēmumā Nr.1/80 13. pantā tika ietverta “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula, kura nosaka aizliegumu ieviest jaunus stingrākus nosacījumus darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu nodarbinātībai attiecīgajā teritorijā, kad personas tajā likumīgi uzturas un strādā.⁴⁹ Lēmuma Nr.1/80 mērķis atbilstoši preambulas trešajam apsvērumam ir uzlabot sistēmu sociālajā jomā, kas piemērojama darba ņēmējiem un to ģimenes locekļiem.⁵⁰

⁴⁶ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 21.jūlija spriedums lietā: C-186/10 Tural Ogaz v Secretary of State for the Home Department, para. 22. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 03.05.2017].

⁴⁷ Karayigit T.M. Vive la Clause de Standstill: The Issue of Turkish Nationals into the Territory of a Member State within the Context of Economic Freedoms. European Journal of Migration and Law, Nr.13, 2011., p. 419.

⁴⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2003.gada 6.novembra spriedums lietā: C-243/01 Criminal proceedings against Piergiorgio Gambelli and Others, para. 55. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 03.05.2017].

⁴⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1987.gada 30.septembra spriedums lietā: C-12/86 Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd, para. 13. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 16.04.2017].

⁵⁰ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2005.gada 2.jūnija spriedums lietā: C-136/03 Georg Dörr v Sicherheitsdirektion für das Bundesland Kärnten and Ibrahim Ünal v Sicherheitsdirektion für das Bundesland Vorarlberg, para. 61. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 14.04.2017].

EST lietā *Kurz* ir atzinusi, ka definīciju tam, kas ir uzskatāmi par “darbinieku” ir jāapskata analogi tai, kāda ir sniegta ES tiesībās.⁵¹ Proti, “darbinieks” ir jebkura persona, kura noteiktā laika periodā, sniedz pakalpojumus pēc kādas personas norīkojumiem, saņemot par to atlīdzību.⁵² Attiecībā uz to, kādiem nosacījumiem Turcijas valstspiederīgajam ir jāatbilst, lai nokļūtu normas tvērumā, ir noteikts priekšnosacījums par patiesu saikni ar dalībvalsts darba tirgu, kas jāsaprot kā personas pietiekami ilgs uzturēšanās laiks dalībvalstī, lai spētu pakāpeniski integrēties tajā.⁵³

2002. gadā spriedumā *Ayaz* EST secināja, ka Eiropas Kopienas līguma 39. pantā, kurš nosaka darba ņēmēju pārvietošanās brīvību (tagadējais LESD 45. pants) ietvertie principi tiktāl, ciktāl iespējams, ir jāattiecinā uz Turcijas darba ņēmējiem, kam ir Lēmumā Nr.1/80 paredzētās tiesības.⁵⁴ Tomēr 2007. gadā EST, brīvības piemērošanu sašaurināja, lietā *Tum* atzīstot, ka, salīdzinājumā ar Papildprotokolā ietvērto “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu, šī klauzula ir jāvērtē daudz šaurāk.⁵⁵

Lai labāk izprastu klauzulas nozīmi, ir jāsaprot divi tajā ietvertie termini un to interpretācija – proti, to, kas ir uzskatāmi par ģimenes locekļiem un kā ir jāsaprot nosacījums par “likumīgu uzturēšanos un strādāšanu”. Turpmākajās apakšnodaļās Autore analizēs abus klauzulā ietvertos terminus un to nozīmi.

2.3.1. Ģimenes locekļi

Materiālais un procesuālais Lēmuma Nr.1/80 13. panta tvērums attiecībā uz Turcijas valstspiederīgajiem, kuri īsteno darba ņēmēju pārvietošanās brīvību, ir noteicošs, nosakot, cik lielā mērā klauzula attiecas uz viņa ģimenes locekļiem. Ņemot vērā, ka no Asociācijas līguma

⁵¹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2002.gada 19.novembra spriedums lietā: C-188/00 *Bülent Kurz, né Yüce v Land Baden-Württemberg*, para. 32. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 11.04.2017].

⁵² Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2001.gada 31.maija spriedums lietā C-43/99 *Ghislain Leclere and Alina Deaconescu v Caisse nationale des prestations familiales*, para. 55. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 12.04.2017].

⁵³ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003.gada 21.oktobra spriedums lietās: C-317/01 un C-369/01 *Eran Abatay and Other and Nadi Sahin v Bundesanstalt für Arbeit*, para 63. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].

⁵⁴ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2004. gada 30. septembra spriedumu lietā: C-275/02 *Engin Ayaz v Land Baden-Württemberg*, para 44. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 13.04.2017].

⁵⁵ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2007.gada 20.septembra spriedums lietā: C-16/5 *The Queen on the application of: Veli Tum and Mehmet Dari v Secretary of State for the Home Department*, para. 60. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].

ģimenes locekļiem neizriet nekādas tiesības uzturēties dalībvalstī, viņu pirmā iebraukšana dalībvalsts teritorija tiek regulēta pēc valsts imigrācijas likumiem.⁵⁶

Attiecībā uz to, cik tālu klauzula attiecas uz Turcijas valstspiederīgā ģimenes locekļiem, EST savā judikatūrā ir sniegusi atbildi uz šo jautājumu. Lai gan EST lietā *Naime Dogan* analizētāja Papildprotokola 41. panta interpretāciju attiecībā pret Turcijas valstspiederīgajiem, tomēr, ņemot vērā, iepriekšminēto EST atziņu par analogo klauzulu interpretāciju un piemērošanu, šajā gadījumā šī atziņa ir piemērojama arī Lēmuma Nr.1/80 klauzulai. Lietā *Naime Dogan* EST sniedza savu prejudiciālo nolēmumu Vācijas tiesai attiecībā uz Vācijā ieviesto tiesisko regulējumu, kurš nosaka, ka ārvalstnieka laulātajam uzturēšanās atļauja tiek piešķirta, ja viņš ir spējīgs pierādīt, ka var izteikties vācu valodā vienkāršiem vārdiem. Konkrētajā lietā prasītāja bija Turcijas valstspiederīgā, kuras uzturēšanās atļauja ģimenes apvienošanās nolūkā ar savu laulāto, kurš arī ir Turcijas valstspiederīgais un jau ilgstoši dzīvo, un strādā Vācijā. Prasītājas pieteikums uzturēšanās atļaujai tika noraidīts, pamatojoties uz nespēju pierādīt vācu valodas sarunvalodas zināšanas A1 līmenī. Šajā lietā ir īpaši jāņem vērā, ka prasītāja neieradās dalībvalstī ekonomisko brīvību īstenošanos nolūkā un, apskatot iepriekšminēto EST atziņu par Asociācijas līguma tīri ekonomisko dabu, ir skaidrs, ka uz prasītāju klauzula teorētiski neattiecas. Tomēr šajā lietā EST atzina, ka uz prasītājas laulāto kā ekonomiski aktīvu Turcijas valstspiederīgo ES dalībvalstī pilnā mērā attiecas klauzula un līdz ar to ir jāpārbauda, vai prasītājas uzturēšanās atļaujas atteikums nepadara sarežģītu vai neiespējamu viņa brīvību izmantošanu. Šajā lietā EST atzina, ka situācija, kurā prasītājas pieteikums tika noraidīts un uz tā pamata tiek ietekmēta ekonomiski aktīvā Turcijas valstspiederīgā situācija, ir nesavienojama ar “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu. Tomēr ir jāņem vērā Ģenerālvokāta Mengozi atziņa šajā lietā, ka tieši atsaukties uz klauzulas pārkāpumu ekonomiski neaktīvs Turcijas valstspiederīgais nevar.⁵⁷ No apskatītā sprieduma ir secināms, ka klauzula attiecas uz ekonomisko neaktīviem Turcijas valstspiederīgo ģimenes locekļiem tikai tik tālu, cik tas ietekmē vai apgrūtina ekonomiski aktīvā Turcijas valstspiederīgā situāciju.

Apskatītajā gadījumā nozīme ir arī Direktīvai 2003/86/EK “Par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanās”, kuras 4. panta 1. punktā ir noteikts, ka dalībvalstis atļauj apgādnieka laulātā ieceļošanu dalībvalsts teritorijā. Direktīvas 6. pantā kā vienīgie iemesli ģimenes

⁵⁶ Karayigit T.M. *Vive la Clause de Standstill: The Issue of Turkish Nationals into the Territory of a Member State within the Context of Economic Freedoms*. *European Journal of Migration and Law*, Nr.13, 2011., p. 418.

⁵⁷ Advocate General's Opinion in Case C-138/13 *Naime Dogan v Federal Republic of Germany*. Court of Justice of Justice of the European Union. Press release No 63/14., para. 24. Pieejams: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-04/cp140063en.pdf> [aplūkots: 14.04.2017].

atkalapvienošanās noraidīšanai tiek norādīti tikai sabiedriskās kārtības, valsts drošības un sabiedrības veselības apsvērumi.⁵⁸

Analizējusi ģimenes locekļu saistību ar “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu, EST ir arī spriedumā *Caner Genc*, kurš tika pieņemts 2016. gadā – 2 gadus pēc sprieduma lietā *Naime Dogan*. Lietā tika apskatīts jautājums par Dānijas pieņemto tiesisko regulējumu, kurš nosaka, ka uzturēšanās atļauju personai, kurai viens no vecākiem uzturas citā valstī, piešķir tikai gadījuma, kad persona ir spējīga pierādīt, ka spēs izveidot tādu saikni ar Dāniju, kas ir pietiekama veiksmīgai integrācijai dalībvalstī. Apskatītajā lietā prasītājs ir nepilngadīga persona, kurš ir Turcijas valstspiederīgais, un kura tēvam ir uzturēšanās atļauja Turcijā un kura uzturēšanās atļauja tika noraidīta, balsoties uz nespēju pierādīt veiksmīgas integrācijas sākumu Dānijā. Dānijas Imigrācijas dienests atzina, ka prasītājs “*nav apguvis Dānijas vērtības un standartus tādā mērā, ka viņam ir vai var būt pietiekama saikne ar Dāniju, lai viņš varētu tajā veiksmīgi integrēties*”.⁵⁹ Prejudiciālajā nolēmumā Dānijas Apelācijas tiesa uzdeva konkrētu jautājumu EST par to, vai Lēmumā Nr.1/80 ietvertā klauzula attiecas uz personām, kuras nav ekonomiski aktīvas. Tiesa atsaucās uz savu judikatūru *Dogan* lietā, kurā tika atzīts, ka tiesiskais regulējums, kurš sarežģī ģimenes apvienošanu, ir uzskatāms par “jaunu ierobežojumu” klauzulas tvērumā.⁶⁰ Lietā tika īpaši uzsvērts, ka ekonomiski aktīvajam Turcijas valstspiederīgajam, lai veiksmīgi īstenotu integrāciju un uzturēšanās kvalitāti, ir tiesības uz ģimenes atkalapvienošanu.⁶¹

Ģenerālvokāte Šarpstona lietā *Bozkurt* kā divus galvenos mērķus ģimenes apvienošanai ir noteikusi:

- 1) Ģimenes apvienošanu, jo uzsvars situācijā ir uz Turcijas darba ņēmēju situācijas uzlabošanu salīdzinājumā ar ģimenes locekļa situāciju – apvienojoties ģimenes locekļi iegūst labākus dzīves apstākļus
- 2) Ģimenes locekļa integrācija valstī, jo, tādējādi ir iespēja, ka personas pakāpeniski kļūs par valsts sabiedrības daļu un ar laiku strādās tajā algotu darbu.⁶²

⁵⁸ Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003L0086> [aplūkots: 14.04.2017].

⁵⁹ Eiropas Savienības tiesas 2016.gada 12.aprīļa spriedums lietā: C-561/14 *Caner Genc v inergrationsministeriet*, para. 20. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 18.04.2017].

⁶⁰ Eiropas Savienības tiesas 2013.gada 19.marta spriedums lietā: C-138/13 *Naime Dogan v Federal Republic of Germany*, para. 36. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 19.04.2017].

⁶¹ *Ibid.* para. 34.

⁶² Advocate General's Opinion in Case C-371/13 *Nural Ziebell v Land Baden – Wuttemberg*, para.66. Pieejams: <http://publications.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/9581f72e-5d2b-4b97-a265-80ae2032816f/language-en> [aplūkots: 13.04.2017].

No apskatītajām lietām ir skaidrs, ka attiecībā uz Turcijas valstspiederīgā, kurš dalībvalstī īsteno kādu ekonomisko brīvību, ģimenes locekļiem “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula attiecas netiešā veidā. Proti, klauzula nepieļauj situāciju, kurā ierobežojumi attiecībā uz ģimenes locekļu ieceļošanu valstī, ietekmē ekonomiski aktīvā Turcijas valstspiederīgā situāciju vai liek viņam izvēlēties starp ģimenes apvienošanos un ekonomisko darbību veikšanu kādā dalībvalstī.

2.3.2. Likumīga uzturēšanās un strādāšana

EST lieta Demir ir sniegusi atbildi uz to, kā jāinterpretē Lēmumā Nr.1/80 ietvertajā klauzulā ietvertais termins “likumīga uzturēšanās un strādāšana”. EST skaidro, ka Turcijas valstspiederīgais ir uzskatāms par “legāli uzturošos un strādājošu” dalībvalstī, kad uzturēšanās ir uzskatāma par stabilu nevis tikai pagaidu un situācijā, kad šāda uzturēšanās atļauja nav apstrīdama. No tā ir secināms, ka pagaidu uzturēšanās atļauja, kura ir derīga tikai laika posmā, kamēr institūcijas pieņem lēmumu par galīgām uzturēšanās tiesībām, nav uzskatāma par “legālu”.⁶³ Lietā *Abatay* EST analizēja jēdziena “nelegāla uzturēšanās” tvērumu, kurš ir ietverts Lēmuma Nr.1/80 6. panta 1. punktā.

No šī ir secināms, ka personas, kurām ir piešķirtas pagaidu uzturēšanās atļaujas dalībvalstī, neietilpst Lēmuma Nr.1/80 ietvertās “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas tvērumā, līdz ar to šādas personas nav tiesīgas baudīt privilēģijas, kuras klauzula piešķir. Tajā pašā lietā EST noteica arī to, ka Turcijas valstspiederīgais “legāli” dalībvalstī, kad ir izpildījis visus dalībvalsts tiesiskā regulējuma noteikumus attiecībā uz iebraukšanu, uzturēšanos un nodarbinātību.⁶⁴

⁶³ Eiropas Savienības tiesas 2013.gada 7.novembra spriedums lietā: C-225/12 C. Demir v Staatssecretaris van Justitie, para. 43. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 10.04.2017].

⁶⁴ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003.gada 21.oktobra spriedums lietās: C-317/01 un C-369/01 Eran Abatay and Other and Nadi Sahin v Bundesanstalt für Arbeit, para 83. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].

3. IEROBEŽOJUMI

Lai gan no Asociācijas līguma, tā Papildprotokola un Lēmuma Nr.1/80 izriet, ka Turcijas valstspiederīgajiem pienākas brīvības ES un ir aizliegts ieviest jaunus nosacījumus, tomēr jāuzsver, ka pastāv seši izņēmumi, kurus īstenojot, valstis ir tiesīgas ieviest attaisnotus jaunus nosacījumus attiecībā pret Turcijas valstspiederīgajiem:

Pirmkārt, ieviešot nosacījumus, kuri attiecas gan uz ES pilsoņiem, gan uz Turcijas valstspiederīgajiem, ņemot vērā, ka pats Asociācijas līguma Papildprotokola 59. pants aizliedz Turcijas valstspiederīgajiem noteikt jebkādā veidā labvēlīgākus apstākļus, nekā pastāv attiecībā pret ES pilsoņiem (apgrieztās diskriminācijas aizliegums).

Otrkārt, 1980. gada Lēmuma Nr.1/80 14. pants nosaka, ka tiesības uz piekļuvi nodarbinātībai var ierobežot pamatojoties uz sabiedrisko kārtību, valsts drošību vai sabiedrības veselības apsvērumiem (analogi LESD 45. panta trešajai daļai).

Treškārt, EST ir atzinusi, ka valstis ir tiesīgas ieviest jaunus nosacījumus arī pēc Asociācijas līguma, tā Papildprotokola un Lēmuma Nr.1/80 stāšanās spēkā situācijās, kad Turcijas valstspiederīgā uzturēšanās dalībvalsts teritorijā netiek uzskatīta par likumīgu.⁶⁵ Šāds pieņēmums ir tikai likumsakarīgs, ņemot vērā, ka persona nav tiesīga atsaukties uz "atturēšanos no jebkādas darbības" klauzulu, ja tā nav izpildījusi visus dalībvalsts nosacījumus likumīgai iebraukšanai un uzturēšanās nosacījumiem dalībvalsts teritorijā.

Ceturtkārt, no EST pastāvīgās judikatūras izriet, ka neviena persona ES nevar atsaukties uz sev pienākošām tiesībām, gadījumos, kad persona šīs tiesības vēlas izmantot ļaunprātīgos nolūkos.

⁶⁶ No minētā izriet, ka nacionālās tiesas, balstoties uz objektīviem pierādījumiem, ir tiesīgas liegt personai nepamatoti gūt labumu no sev pienākošajām tiesībām.

Piektkārt, gan Asociācijas līguma Papildprotokola 60. pantā, gan Lēmuma Nr.1/80 12. pantā ir noteikts, ka dalībvalstis, ja to tautsaimniecības nozarē rodas nopietnas grūtības, kuras skar tās finansiālo stabilitāti, konsultējoties ar Asociācijas padomi, ir tiesīgas veikt nepieciešamos aizsardzības pasākumus. No tā izriet, ka krīze gadījumos līgumslēdzējpusēs ir tiesīgas "iesaldēt" līgumā noteiktos nosacījumus.

Sestkārt, EST savā judikatūrā ir nostiprinājusi to, ka ierobežojumi ir aizliegti, izņemot, ja tie ietilpst Lēmuma Nr.1/80 14. panta minētajos ierobežojumos, kā tas minēts iepriekš vai, ja tie ir attaisnojami ar primāru vispārējo interešu apsvērumu, ir piemērojami, lai nodrošinātu likumīga

⁶⁵ Ibid. para. 53.

⁶⁶ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1999.gada 9.marta spriedums lietā: C-212/97 Centros Ltd v Erhvervs-og Selskabsstyrelsen, para 25. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 12.04.2017].

mērķa īstenošanu, un nepārsniedz to, kas ir nepieciešams tā sasniegšanai”⁶⁷. Līdz ar to, ieviešot dalībvalstīm iespēju izveidot, un attaisnot jaunus nosacījumus, ja tie atbilst iepriekšminētajiem kritērijiem.

Turpmākajās nodaļās tiks analizēti Lēmumā Nr.1/80 ieviestie ierobežojumi, kā arī EST judikatūrā ieviestie ierobežojumu attaisnojumi, apskatot to izveidošanos hronoloģiskā secībā.

3.1. Asociācijas līguma interpretācija pirms 1980. gada Lēmuma Nr.1/80

Kā jau darbā iepriekš Autore minēja, ES fundamentālās brīvības ir jāinterpretē, cik vien iespējams, analogi attiecinot tās arī uz Turcijas valstspiederīgajiem.⁶⁸ Līdz ar to, ir skaidrs, ka arī ierobežojumi brīvību īstenošanai attiecībā uz Turcijas valstspiederīgajiem ir jāapskata analogi ES tiesībās noteiktajiem ierobežojumiem. Autore norāda, ka, lai gan 1963. gada Asociācijas līgums neparedzēja nekādus ierobežojumus attiecībā uz brīvībām, no tā neizriet, ka brīvību īstenošana ir absolūta, un nepastāv nekādi ierobežojumi.

Asociācijas līguma 12., 13. un 14. panti nosaka brīvības, kuras piemīt Turcijas valstspiederīgajiem, tomēr pats līgums *expressis verbis* neparedz nekādus šo brīvību ierobežojumus. Ņemot vērā, ka Asociācijas līgumā ir veiktas atsauces uz Kopienas dibināšanas līguma pantiem, no tā, pēc Autores domām, izriet, ka arī brīvības un to iespējamie ierobežojumi ir jāvērtē atbilstoši EST sniegtajai interpretācijai par Kopienas dibināšanas līguma piemērošanu pret ES pilsoņiem.

Attiecībā uz ierobežojumiem brīvībai veikt uzņēmējdarbību, Asociācijas līgums atsaucas uz Kopienas dibināšanas līguma 56. pants, kurš nosaka, ka ir atļauts piemērot tādus normatīvus un administratīvus aktus, kas sabiedriskās kārtības, valsts drošības vai veselības aizsardzības interesēs, paredz ārvalstniekiem īpašu režīmu.

Attiecībā uz pakalpojumu sniegšanas brīvību Asociācijas līgums atsaucas uz Kopienas dibināšanas līguma 55. pantu, kurš attiecina iepriekšminētos ierobežojumus brīvībai sniedz uzņēmējdarbību analogi šīs brīvības ierobežošanai..

Kopienas dibināšanas līgums 48. pants (uz kuru Asociācijas līguma 12. pantā ir veikta atsauce) paredz darba ņēmēju pārvietošanās brīvību ierobežojumus, pamatojoties uz sabiedriskās kārtības, valsts drošības vai veselības aizsardzības apsvērumiem. Līdz ar to, ir

⁶⁷ Eiropas Savienības tiesas 2013.gada 7.novembra spriedums lietā: C-225/12 C. Demir v Staatssecretaris van Justitie, para. 40. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 10.04.2017].

⁶⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1995.gada 6.jūnija spriedums lietā: C-434/93, Ahmet Bozkurt v. Staatssecretaris van Justitie, para. 19. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].

skaidrs, ka Turcijas valstspiederīgo darba ņēmēju pārvietošanās brīvību var ierobežot, pamatojoties uz šiem interešu apsvērumiem.

Jāuzsver, ka laika posmā no 1963. gada līdz 1987. gadam EST nesniedza nekādu Asociācijas līguma normu interpretāciju. Pirmo reizi Asociācijas līgumu EST interpretēja 1987. gadā lietā *Demirel*, analizējot Asociācijas līguma 7. (pienākums pusēm atturēties no pasākumiem, kas apdraud līguma izpildi) un 12. pantu (darbaspēka brīva pārvietošanās), kā arī 1970. gada Papildprotokola 36. pantu, kurš vēlreiz apstiprina personu tiesības uz brīvu darbaspēka pārvietošanos. Apskatītajā lietā prasītāja ir persona, kuras vīrs ir Turcijas valstspiederīgais un ir vairākus gadus likumīgi nodarbināts ES. Prasītājai pēc vīzas termiņa beigām Vācija piespried pamest valsti. Lietā nacionālā tiesa uzdeva prejudiciālo jautājumu par konkrēto panto tiešo piemērojamību. EST atzina, ka ES noslēgtie līgumi ar trešajām valstīm ir jāuzskata par tieši piemērojamiem, kad, ņemot vērā to formulējumu un mērķi, tie satur precīzus un skaidrus pienākumus abām pusēm, un, kad šie pienākumi nav ierobežoti ar nosacījumiem.⁶⁹ EST atzina, ka neviens no pantiem neiztur tiešās piemērojamības kritērijus, proti, nav pietiekami precīzi un skaidri, un līdz ar to nav tieši piemērojami.

No apskatītā regulējuma laika posmā no asociācijas līguma pieņemšanas 1963. gadā līdz 1980. gada Lēmumam Nr.1/80 izriet, ka vienīgie ierobežojumi Turcijas valstspiederīgo ekonomisko brīvību īstenošanai bija jāapskata ekvivalenti ES pilsoņu ierobežojumiem attiecībā uz ekonomiskajām brīvībām. Apskatītajā laika posmā EST ne reizi neinterpretēja Turcijas asociācijas līgumu vai 1970. gadā pieņemto Papildprotokolu.

3.2. Asociācijas līguma interpretācija pēc 1980. gada Lēmuma Nr.1/80

1980. gadā pieņemtais Lēmums Nr.1/80 pats sevī iever atkāpes no 13. pantā noteiktās “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas attiecībā pret pieejamību darba tirgum. Lēmuma Nr.1/80 14. panta pirmajā daļā ir norādīts, ka “*noteikumi ir piemērojami, ievērojot ierobežojumus, kas pamatoti ar sabiedriskās kārtības, valsts drošības un veselības aizsardzības apsvērumiem*”.⁷⁰ Šī situācija ir ekvivalenta regulējumam, kas pastāv ES un izriet no LESD, kura 45. pants nodrošina darba ņēmēju pārvietošanos brīvību, paredzot tam izņēmumus 45. panta

⁶⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1987.gada 30.septembra spriedums lietā: C-12/86 Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd, para. 14. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 16.04.2017].

⁷⁰ Decision No 1/80 of the Association Council of 19 September 1980 on the Development of the Association, Art.14(1). Pieejams: http://www.inis.gov.ie/en/INIS/DECISION_No_1_80_eng.pdf/Files/DECISION_No_1_80_eng.pdf [aplūkots: 30.03.2017].

trešajā daļā sabiedriskās kārtības, valsts drošības vai sabiedriskās veselības apsvērumu vārdā. EST ir atzinusi, ka LESD 45. pantu ir, ciktāl iespējams, jāattiecina uz Turcijas valstspiederīgajiem, kuri atrodas Lēmuma Nr.1/80 tvērumā, tāpat kā tas attiecas uz ES pilsoņiem.⁷¹

Pretēji šai EST atziņai, plaši interpretējot Lēmuma Nr.1/80 14. pantu, dalībvalstis, īpaši Vācija vairākās lietās, kurās bija ieviesusi jaunu tiesisko regulējumu, kurš pēc EST viedokļa nebija savienojams ar “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulām, pastāv par šaurāku interpretāciju. Vācijas valdība lietā *Mehmet Soysal un Ibrahim Savlati* norādīja, ka ierobežojumi ir aizliedzami tikai gadījumos, kad tie reāli ietekmē personas liegumu pieejai darba tirgum, padarot to neiespējamu vai ļoti sarežģītu.⁷²

Apskatot to, kā EST ir definējusi “sabiedrisko kārtību”, izriet, ka tas jāsaprot kā teritoriāls princips katrai valstij savās robežās noteikt savu kārtību un likumus⁷³. “Valsts drošībai” EST nav sniegusi konkrētu definīciju, tomēr termins ir jāsaprot kā valsts aktīvas darbības terorisma vai citu organizētas noziedzības veidu novēršanā.⁷⁴ Savukārt, “veselības aizsardzības apsvērumi” jāsaprot kā preventīvs princips, kurš gadījumā, kad pastāv risks sabiedrības veselībai, ļauj atbildīgajām institūcijām veikt preventīvas darbības, negaidot, kad iestāsies reālas, kaitīgas sekas.⁷⁵

Jāmin, ka attiecībā uz sabiedriskās kārtības izņēmuma apjomu, EST ir atzinusi, ka tas ir interpretējams tāpat, kā šis jēdziens tiek interpretēts jautājumos par darba ņēmēju pārvietošanos brīvību ES dalībvalstu pilsoņiem.⁷⁶

EST Lēmuma Nr.1/80 14. pantu vairākkārtēji ir analizējusi tieši gadījumos, kad kāds Turcijas valstspiederīgais ir ticis izraidīts no dalībvalsts. Attiecībā uz sabiedrisko kārtību kā iemeslu personas izraidīšanai no dalībvalsts, EST ir atzinusi, ka šāda izraidīšana ir pamatota, kad, individuāli izskatot personas situāciju, ir secināms, ka tā veido pastāvošus un reālus draudus sabiedrības interesēm. Kā arī, ka personas izraidīšana ir vienīgais iespējamais

⁷¹ Eiropas Savienības (bij. Kopien) tiesas 2004. gada 30. septembra spriedumu lietā: C-275/02 Engin Ayaz v Land Baden-Württemberg, para. 44. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 13.04.2017].

⁷² Eiropas Savienības (bij. Kopien) tiesas 2009.gada 19.februāra spriedums lietā: C-228/06 Mehmet Soysal and Ibrahim Savlati v Bundesrepublik Deutschland, para. 42. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].

⁷³ Eiropas Savienības (bij. Kopien) tiesas 1974.gada 4.decembra spriedums lietā: C-41/74 Yvonne van Duyn v Home Office, para. 21. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 12.04.2017].

⁷⁴ Hijmans H. The European Union as Guardian of internet Privacy: The Story of Art 16 TFEU. Springer International Publishing, Switzerland, 2016., p.140.

⁷⁵ Eiropas Savienības (bij. Kopien) tiesas 2003.gada 21.oktobra spriedums lietā: T-392/02 Solvay Pharmaceuticals BV v Council of the European Union, para. 8. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 07.04.2017].

⁷⁶ Eiropas Savienības (bij. Kopien) tiesas 2000.gada 10.februāra spriedums lietā: C-340/97 Ömer Nazli, Caglar Nazli and Melike Nazli v Stadt Nürnberg, para 56. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 09.04.2017].

risinājums sabiedrības interešu aizsardzībai. Nacionālajām tiesām tiek uzlikta pierādījumu nasta pierādīt šādu draudu pastāvēšanu.⁷⁷ Lietā *Ziebell* persona tika izraidīta no Vācijas, pamatojoties uz pastrādātajam noziedzīgajiem nodarījumiem un narkotiku lietošanu.⁷⁸ Lietā tika attaisnota personas izraidīšana un atzīst, ka Turcijas valstspiederīgie, attiecībā uz izraidīšanu, nebauda tādas pašas tiesības kā ES pilsoņi.

No apskatītā laika posma pēc Lēmuma Nr.1/80 pieņemšanas izriet, ka lēmumā tika nostiprināti analogi ierobežojumi attiecībā pret ekonomiskajām brīvībām, kādus paredz LESD. Tomēr šajā laika posmā EST vairākkārtēji sniedza gan asociācijas līguma, gan Lēmuma Nr.1/80 ietvertās brīvības un to ierobežojumus, norādot uz atšķirībām ar regulējumu, kurš attiecas uz ES pilsoņiem.

3.3. Jaunākā EST judikatūra

Kā pirmsākumus “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas plašākai ierobežošanai jāmin EST spriedums lietā *Ziebell*, kurā EST noteica, ka Asociācijas līgumam ir tīri ekonomiska daba un tas paredzēts tikai ekonomisku mērķu sasniegšanai.⁷⁹

Līdz 2013. gadam vienīgās pieļaujamās atkāpes no “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas bija ietvertas pašā Asociācijas līgumā, atsaucoties uz Kopienas dibināšanas līgumu, un vēlāk noslēgtajā Lēmumā Nr.1/80. Izmaiņas “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas ierobežojumus EST noteica 2013. gadā lietā *Demir*, kurā tika apskatīts Nīderlandes pieņemtais tiesiskais regulējums, kurš noteica, ka patstāvīgu uzturēšanās atļauju personai piešķir tikai, kad tā ir ieguvusi pagaidu uzturēšanās atļauju. EST sprieduma 40. paragrāfā paplašināja klauzulas ierobežojumus nosakot, ka “*ierobežojumi ir aizliegti, izņemot, ja tie ietilpst Lēmuma Nr.1/80 14. panta minētajos ierobežojumos vai, ja tie ir attaisnojami ar primāru vispārējo interešu apsvērumu, ir piemērojami, lai nodrošinātu likumīga mērķa īstenošanu, un nepārsniedz to, kas ir nepieciešams tā sasniegšanai*”.⁸⁰

Šajā EST paplašinājumā “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas ierobežošanā, ir saskatāma analogija ar ES iekšējā tirgus principiem, kurus EST sāka piemērot arī, interpretējot

⁷⁷ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 8.decembra spriedums lietā: C-371/08 Nural Ziebell v Land Baden-Württemberg, para. 86. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 18.04.2017].

⁷⁸ Ibid. para. 40.

⁷⁹ Ibid. para. 72.

⁸⁰ Eiropas Savienības tiesas 2013.gada 7.novembra spriedums lietā: C-225/12 C. Demir v Staatssecretaris van Justitie, para. 40. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 10.04.2017].

klauzulas, kuras izriet no ES un Turcijas līgumiem. Vispārējo interešu apsvērumi ir jāsaprot analogi iekšējā tirgus kontekstā izveidotajiem *rule of reason*.⁸¹ Šo principu EST attiecībā uz iekšējā tirgus brīvu preču apriti, konkrētāk, kvantitatīvo ierobežojumu aizliegumu ievieša EST zīmīgajā lietā *Cassis de Dijon*. EST lietā atzina, ka dalībvalstis var noteikt izņēmumus, uz kuriem neattiecas līdzvērtīgas iedarbības pasākumi, pamatojoties uz obligātām prasībām (piemēram, fiskālās uzraudzības efektivitāti, sabiedrības veselības aizsardzību, komerciālu darījumu taisnīgumu un patērētāju aizsardzību).

Apskatot visus iepriekšējās nodaļās, analizētos vispārējo interešu apsvērumus, ir skaidrs, ka EST dalībvalstīm ir piešķirusi plašu rīcības brīvību noteikt vispārējo interešu apsvērumu, ņemot vērā, ka visus tiesa ir atzinusi kā pamatotus. Lai gan neviena ierobežojuma gadījumā EST neatzina to par samērīgu, tomēr nozīmīgs ir fakts, ka pašus vispārējo interešu apsvērumus tā atzina par pamatotiem, lai ierobežotu Turcijas valstspiederīgo tiesības. Šāds EST 2013. gada paplašinājums nozīmē to, ka nākotnē dalībvalstīm ir daudz plašākas iespējas attaisnot savus ieviestos ierobežojumus, nekā tas bija pirms 2013. gada sprieduma lietā *Demir*. Apskatot, tiesas iekšējā tirgus izstrādāto principu piemērošanu attiecībā pret Turcijas valstspiederīgo tiesībām, kas izriet no Asociācijas līguma, tā Papildprotokola un Lēmuma Nr.1/80, tas varētu šķist atbilstošs, ņemot vērā, EST lietā *Ziebell* atzīto Asociācijas līguma tīri ekonomisko dabu.

Tomēr pēc Autores domām nav viennozīmīgs apgalvojums, ka Asociācijas līgumam piemīt tīri ekonomiska daba. EST Turcijas valstspiederīgo brīvību izmantošanu vairākkārt ir apskatījusi kopā ar tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanos, atzīstot, ka ģimenes atkalapvienošana ir līdzeklis, kas ir nepieciešams, lai Turcijas darba ņēmēja uzturēšanās, integrācija un uzturēšanas kvalitāte dalībvalstī būtu veiksmīga.⁸² No šādas EST atziņas izriet, ka ekonomiskais aspekts ir neatraujams no sociālā aspekta, integrējot Turcijas valstspiederīgos ES. Ņemot vērā arī paša Asociācijas līguma mērķi – ar laiku piešķirt Turcijai ES dalībvalsts statusu, ir skaidrs, ka uzskatīt līgumu tikai un vienīgi par ekonomiskas dabas ir diskutabli. Autore uzskata, ka personai atrodoties dalībvalstī un īstenojot kādu no ekonomiskajām brīvībām nav iespējams situāciju vērtēt tīri ekonomiski, jo brīvību īstenošana sevī ietver reālu uzturēšanos, dzīvošanu un integrāciju ES. Lai gan ES vēsturiski tika veidota kā ekonomiska

⁸¹ Vandamme T. The Standstill Clause as a Travesty: The ECJ's fresh (yet 'familiar') approach to the EU-Turkey Association. Pieejams: <https://acelg.blogactiv.eu/2016/06/16/the-standstill-clause-as-a-travesty-the-ecjs-fresh-yet-familiar-approach-to-the-eu-turkey-association/> [aplūkots: 02.04.2017].

⁸² Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 19.jūlija spriedums lietā: C-451/11 Natthaya Dülger v Wetteraukreis, para.42. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].

apvienība, dibinot Eiropas Ogļu un tērauda kopienu, ir skaidrs, ka mūsdienās tā aptver daudz vairāk, nekā tikai dalībvalstu ekonomikas un vienoto tirgo.

Pēc Autores domām 2013. gada EST paplašinājumi “atturēšanas no jebkādas darbības” klauzulas piemērošanai bija jānosaka pašā asociācijas līgumā vai kādā papildprotokolā vai lēmumā. Ja pastāvētu jau noteikts regulējums kādā no minētajiem tiesību aktiem, EST nebūtu pienākums lemt par “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulas paplašinājumiem (attiecinot uz ģimenes locekļiem) vai sašaurinājumiem (*Demir* lietas ierobežojumu attaisnošanas shēma).

4. VISPĀRĒJO INTEREŠU APSVĒRUMI

Līdzšinējā tiesu praksē attiecībā uz vispārējiem interešu apsvērumiem, kuri pieļauj atkāpes no “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas, ir tikuši izvirzīti pieci – nelikumīgas iebraukšanas un uzturēšanās novēršana, trešo valstu pilsoņu sekmīgas integrācijas nodrošināšana, piespiedu laulību novēršana, integrācijas veicināšana un efektīva migrācijas plūsmas vadība.⁸³ Turpmāk tiks sīkāk apskatīti katrs no dalībvalstu izvirzītajiem vispārējo interešu apsvērumiem un to atbilstība EST noteiktajai shēmai:

- 1) vai tie ir piemērojami, lai nodrošinātu likumīgā mērķa sasniegšanu;
- 2) un nepārsniedz to, kas ir nepieciešams tā sasniegšanai.

4.1. Nelikumīgas iebraukšanas un uzturēšanās novēršana

Nelikumīgas iebraukšanas un uzturēšanās novēršanu kā vispārējo interešu apsvērumu, lai attaisnotu jaunu ierobežojumu attiecībā pret Turcijas valstspiederīgajiem, dalībvalsts izvirzīja pirms tam apskatītajā *Demir* lietā. Lietā Nīderlandes tiesiskais regulējums noteica, ka, lai persona saņemtu pastāvīgu uzturēšanās atļauju, ir nepieciešama derīga pagaidu uzturēšanās atļauja. Nīderlandes Likumā par ārzemniekiem *expressis verbis* tika noteikts apskatītājs vispārējo interešu apsvērumu. Apskatītajā lietā prasītājs ir Turcijas pilsonis, kurš 17 gadu vecumā pirmo reizi ieradās Nīderlandē, no kuras tika izraidīts un pēc 2 gadiem ieradās valstī otro reizi, iesniedzot pieteikumu par uzturēšanās atļauju. Uzturēšanās atļauja tika pieprasīta ar mērķi dzīvot dalībvalstī kopā ar Nīderlandes pilsoni, ar kuru viņš ir laulāts. Personas pirmais pieteikums uzturēšanās atļaujai tika noraidīts, šī iemesla dēļ viņš pēc gada to pieprasīja otro reizi, saņemot terminētu uzturēšanās atļauju. Pēc termiņa beigām dalībvalsts atteicās prasītājam piešķirt jaunu uzturēšanās atļauju, un persona vairāku gadu garumā atradās dalībvalsts teritorijā nelikumīgi (2.3.2. nodaļā Autore analizēja, kā jāsaprot “nelikumīga” uzturēšanās). Prasītājs pēc pāris gadiem noslēdza darba līgumu un atkārtoti pieprasīja uzturēšanās atļauju, saņemot noraidījumu, balstoties uz Nīderlandes regulējumu, kurš pieprasa derīgu pagaidu uzturēšanās atļauju, lai saņemtu pastāvīgo. Nīderlande kā prejudiciālo nolēmumu EST uzdeva to, vai Lēmuma Nr.1/80 13. pants, kurš satur “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu attiecībā

⁸³ Advocate General’s Opinion in Case C-652/15 Furkan Tekdemir v Kreis Bergstraße para. 16. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62015CC0652> [aplūkots: 03.04.2017].

pret darba ņēmējiem, ir jāinterpretē tādējādi, ka tas aizliedz valstij ieviest procesuālo nosacījumu par pirmreizēju iebraukšanu valstī, ja šāds nosacījums ir pamatots ar mērķi novērst nelikumīgu iebraukšanu un uzturēšanos.

EST spriedumā atzina šāda vispārējo interešu apsvēruma pastāvēšanu, ņemot vērā, dalībvalstu plašo rīcības brīvību noteikt vispārējo interešu apsvērumus. Tiesa arī uzsvēra apsvēruma nepieciešamību būt piemērotam mērķa īstenošanai un to, ka tas nevar pārsniegt to, kas ir nepieciešams tā sasniegšanai. Tomēr EST neanalizēja sīkāk, kuram no šiem diviem kritērijiem konkrētais Nīderlandes regulējums neatbilst un vienkārši atzina to, ka šāds ierobežojums nav saderīgs ar “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu.⁸⁴

Ģenerālvokāts Nils Vāla, apskatot lietu, kā primāro kritēriju ierobežojuma pieļaujamībai vērtēja to, kad tas ir stājies, proti, vai tas tika pieņemts pēc Lēmuma Nr.1/80 stāšanās spēkā. Ņemot vērā, ka Nīderlandes regulējums tika pieņemts 2000. gadā, ir skaidrs, ka tas ir nesaderīgs ar “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulas piemērošanu.⁸⁵

4.2. Trešo valstu pilsoņu sekmīgas integrācijas nodrošināšana

Trešo valstu pilsoņu sekmīgas integrācijas nodrošināšana kā vispārējs interešu apsvērums, lai attaisnotu jaunu ierobežojumu ieviešanu, parādījās 2016. gada lietā *Caner Genc*. Lietā prejudiciālais jautājums EST tika uzdots par Dānijā pastāvošu tiesisko regulējumu, kurš noteica, ka uzturēšanās atļauja pieteikuma iesniedzējam tiek piešķirta tikai gadījumā, kad viņš ir spējīgs izveidot tādu saikni ar Dāniju, kas ir pietiekama veiksmīgai integrācijai. Uz šo nosacījumu pats likums paredz izņēmumu gadījumā, kad persona iesniedz pieteikumu ne vēlāk kā 2 gadus pēc tam, kad tā ir pastāvīgi uzturējusies Dānijā vai arī bērnam, kurš nav sasniedzis 15 gadu vecumu. Prasītāja ir Turcijas pilsonis, kura tēvam jau kopš 2001. gada ir pastāvīga uzturēšanās atļauja Dānijā. Tomēr prasītāja uzturēšanās atļauja tika atteikta, ņemot vērā viņa nespēju pierādīt reālu saikni ar Dāniju. Dānijas Integrācijas ministrija atteikumu balstīja pamatojoties uz apstākļiem, ka prasītājs ir dzimis Turcijā, kur ir pavadījis bērnību un ieguvis izglītību, kā arī pārzina tikai turku valodu.

Attiecībā uz Dānijas izvirzīto vispārējo interešu apsvērumu, tiesa atzina tā pastāvēšanu, ņemot vērā integrācijas pasākumiem piešķirto nozīmi ES tiesībās, kas ir nostiprināts gan LESD,

⁸⁴ Ibid. para. 41-42.

⁸⁵ Eiropas Savienības tiesas 2013.gada 7.novembra spriedums lietā: C-225/12 C.Demir v Staatssecretaris van Justitie, para. 36. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 10.04.2017].

gan vairākās direktīvās, un uzsverot integrācijas nozīmi ekonomiskās attīstības sekmēšanā.⁸⁶ Lietā EST atzina, ka Dānijā pastāvošais regulējums ir nesamērīgs, jo, pirmkārt, tas kavē prasītāja tēvu no ekonomisko brīvību īstenošanas, liedzot tiesības uz ģimenes atkalapvienošanu, un, otrkārt, noteikums par 2 gadu termiņu veido situāciju, kurā personas spēja integrēties tiek pakļauta noteikumam par to, cik ilgi viņa vecāki atrodas dalībvalsts teritorijā.⁸⁷

Ņemot vērā, ka Lēmuma Nr.1/80 mērķis ir uzlabot situāciju darba ņēmējiem un viņu ģimenes locekļiem, ar dalībvalsts regulējumu, kurš sekmē Turcijas valstspiederīgo integrāciju, tiktu sekmēts lēmuma mērķis.

4.3. Piespiedu laulību novēršana un integrācijas veicināšana

2014. gadā lietā *Naime Dogan* EST analizēja piespiedu laulību novēršanu kā iespējamu vispārējo interešu apsvērumu, apskatot Vācijas regulējumu, kurš kā kritēriju uzturēšanās atļaujas piešķiršanai noteica vācu valodas pamatzināšanas. Vācijas valdība kā pamatojumu norādīja piespiedu laulību novēršanu un integrācijas veicināšanu. Konkrētajā lietā netika uzdots prejudiciālais nolēmums par apskatītajiem vispārējo interešu apsvērumiem, bet gan par to, vai Papildprotokola 41. panta “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula pieļauj šāda Vācijas regulējuma attiecināšanu uz Turcijas valstspiederīgā, kurš atrodas Papildprotokola tvērumā, ģimenes locekli.

EST atzina piespiedu laulību novēršanu un integrācijas veicināšanu kā primāros vispārējo interešu apsvērumus, tomēr atzina, ka Vācijas regulējums pārsniedz to, kas ir nepieciešams mērķa sasniegšanai, jo pietiekamu valodas zināšanu iegūšanas pierādījumu neesamība automātiski veido ģimenes atkalapvienošanās pieteikuma noraidījumu, neņemot vērā katra gadījuma īpašos apstākļus.⁸⁸

4.4. Efektīva migrācijas plūsmas vadība

Kā visnesenāko izvirzīto vispārējo interešu apsvērumu ir jāmin efektīva migrācijas plūsmas vadība, kuru 2017. gada lietā *Furkan Tekdemir* izvirzīja Vācija. Prejudiciālajā nolēmumā Vācija jautāja, vai izvirzītais mērķis var tiks uzskatīts par primāro vispārējo interešu

⁸⁶ Eiropas Savienības tiesas 2016.gada 12.aprīļa spriedums lietā: C-561/14 *Caner Genc v inegrationsministeriet*, para. 55. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 18.04.2017].

⁸⁷ *Ibid.* para. 60.

⁸⁸ *Ibid.* para. 38.

apsvērumu, lai attaisnotu regulējumu, kurš nosaka, ka Vācijas teritorijā dzimušam Turcijas pilsonim var netikt piešķirts atbrīvojums no prasības par uzturēšanās atļaujas pieprasīšanu. Prasītājs pamatlietā ir sprieduma pasludināšanas brīdī 3 gadus vecs Vācijā dzimis Turcijas pilsonis, kura mātei nav uzturēšanās atļaujas dalībvalstī, bet gan patvēruma meklētāja statuss, savukārt prasītāja tēvam ir uzturēšanās atļauja. Kad prasītājam bija 1 mēnesis vecāki pieprasīja viņam piešķirt uzturēšanās atļauju, kura tika noraidīta, pamatojoties uz iestādes rīcības brīvību lemt par piešķiršanu gadījumos, kad tikai vienam no vecākiem ir uzturēšanās atļauja. Iesniedzēji apgalvo, ka prasība, ka 16 gadu vecumu nesasnējušiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir dzimuši Vācijas teritorijā, ir jābūt uzturēšanās atļaujai, ir nesaderīga ar Lēmuma Nr.1/80 13. pantu.

EST norādīja, ka mērķis efektīvi pārvaldīt migrācijas plūsmu, kā izriet no LESD 79. panta pirmā punkta, kurā šis mērķis ir īpaši minēts, kā viens no ES īstenotās kopējās imigrācijas politikas mērķiem, Savienības tiesībās ir atzīts par svarīgu un līdz ar to ir atzīstams par vispārējo interešu apsvērumu.⁸⁹

Analizējot to, vai Vācijas regulējums sasniedz mērķi, EST atzina, ka regulējums efektīvi kontrolē to, vai personas atrodas dalībvalstī likumīgi, līdz ar to tas ir paredzēts mērķa sasniegšanai.⁹⁰

Tomēr, apskatot, vai Vācijas regulējums nepārsniedz to, kas ir vajadzīgs mērķa sasniegšanai, EST atzina, ka konkrētajā situācijā prasītājam, kurš ir dzimis Vācijā un tur likumīgi uzturas, nepiešķirot atbrīvojumu no prasības par uzturēšanos atļauju, Vācija ir rīkojusies nesamērīgi.

No apskatītās EST prakses pēc 2013. gada *Demir* lietas, kura ieviesa jaunu shēmu ierobežojumu attaisnošanai, izriet, ka valstīm ir plaša rīcības brīvība attiecībā uz vispārējo interešu apsvērumu norādīšanu, tomēr EST, pamatojoties uz "atturēšanās no jebkādas darbības" klauzulas spēku, cenšas nepieļaut jaunu nosacījumu ieviešanu attiecībā pret Turcijas valstspiederīgajiem.

⁸⁹ Eiropas Savienības tiesas 2017.gada 29.marta spriedums lietā: C-652/15 Furkan Tekdemir v Kreis Bergstraße, para. 36. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 02.04.2017]

⁹⁰ Ibid. para. 42.

5. DISKRIMINĀCIJAS AIZLIEGUMS

Kā vēl vienu būtisku Asociācijas līguma sastāvdaļu ir jāmin tajā ietverto diskriminācijas aizliegumu attiecībā pret Turcijas valstspiederīgajiem un tā korelāciju ar “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu. Diskriminācijas aizlieguma mērķis ir nodrošināt personām vienādu un taisnīgu pieeju iespējām, kuras tiek piedāvātas sabiedrībai. Princips nozīmē, ka personām, kuras atrodas līdzīgās situācijās, ir jāsaņem līdzīga attieksme un tās nevar saņemt mazāk labvēlīgu attieksmi savas tautības dēļ.⁹¹ No šāda principa iekļaušanas izriet, ka Turcijas valstspiederīgie un ES pilsoņi, attiecībā uz Asociācijas līgumā ietverto brīvību īstenošanu, atrodas līdzīgās situācijās un tām ir jāsaņem līdzīga attieksme.

Asociācijas līguma 9. pants satur aizliegumu jebkādā veidā diskriminēt Turcijas valstspiederīgos nacionalitātes dēļ. Pantā tiek veikta atsauce uz Kopienas dibināšanas līguma 7. pantu (tagadējais LESD 18. pants), kurš aizliedz jebkāda veida diskrimināciju pilsonības dēļ. Diskriminācijas aizliegums attiecībā uz Turcijas valstspiederīgajiem, kuri īsteno savu nodarbinātības brīvību, ir nostiprināts arī Lēmuma Nr.1/80 10. pantā, par kuru EST ir atzinusi, ka tas “*nosaka precīzu pienākumu, kādam ir jābūt rezultātam*”.⁹² Tomēr jāmin, ka Asociācijas līguma 9. pants atsaucas uz līguma 8. pantu, nosakot, ka diskriminācijas aizlieguma princips neskar īpašus noteikumus, kurus Asociācija padome varētu ieviest pirms pārejas posma sākuma.

Kā vēl vienu diskriminācijas veida aizliegumu Papildprotokola 59. pants nosaka aizliegumu apgrieztajai diskriminācijai – situācijai, kad Turcijas valstspiederīgais atrastos labvēlīgākā situācijā nekā ES pilsonis.

Apskatot visas normas kopā, izriet, ka Turcijas valstspiederīgie nevar tikt diskriminēti salīdzinājumā ar ES pilsoņiem, bet nevar arī saņemt labvēlīgāku attieksmi nekā ES pilsoņi. Autore šo normu korelācijā saskata problēmas gadījumos, kad tiktu ieviests kāds ierobežojums, kurš attiecas gan uz Turcijas valstspiederīgajiem, gan uz ES pilsoņiem. Vai šādā gadījumā “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula paredzētu ierobežojuma atcelšanu? Ja atbilde būtu pozitīva, tad tiktu pārkāpts 59. pantā nostiprinātais apgrieztās diskriminācijas aizliegums.

⁹¹ Non-discrimination (the principle of). Pieejams: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/nondiscrimination_principle.html [aplūkots: 02.04.2017].

⁹² Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 2003.gada 8.maija spriedums lietā: C-171/01 Wählergruppe "Gemeinsam Zajedno/Birlikte Alternative und Grüne GewerkschafterInnen/UG", and Bundesminister für Wirtschaft und Arbeit and Others, para. 58. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 19.04.2017].

Tomēr gadījumā, kad tiktu ieviests kāds ierobežojums, kurš attiektos tikai uz Turcijas valstspiederīgajiem, tiktu pārkāpts diskriminācijas aizliegums.

Daļēju atbildi uz šiem jautājumiem EST sniedza lietā *Commission v. The Netherlands*. Diskriminācijas aizlieguma un “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas savstarpējo korelāciju EST vērtēja lietā *Commission v. The Netherlands*, kurā tika lemts par Nīderlandes pieņemto lēmumu palielināt samaksu vīzām un uzturēšanās atļaujām Turcijas valstspiederīgajiem. Lietā EST kā prejudiciālo nolēmumu Nīderlande lūdza sniegt “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulas un Lēmuma Nr.1/80 10. panta interpretāciju. Situāciju sarežģīja fakts, ka samaksu palielināšana attiecās arī uz ES pilsoņiem, līdz ar to iedarbinot Lēmuma Nr.1/80 apgrieztās diskriminācijas aizlieguma pantu. Jāmin, ka apskatīto nosacījumu piemērošana pret ES pilsoņiem ir saskaņā ar Direktīvu 2004/38. Nīderlandes valdība apgalvoja, ka situācijā nav iespējams piemērot diskriminācijas aizlieguma pantu pret Turcijas valstspiederīgajiem, ņemot vērā, ka Turcijas valstspiederīgie un ES pilsoņi neatrodas salīdzināmās situācijās, proti, tikai ES pilsoņi atrodas Eiropas kopējā tirgū.⁹³ Tomēr EST nepiekrīta šādam Nīderlandes apgalvojumam, norādot, ka Asociācija līguma mērķis ir pietuvināt Turcijas valstspiederīgos ES pilsoņiem, pakāpeniski nodrošinot vienādas brīvības.⁹⁴ Rezultātā EST atzina, ka “jauns ierobežojums” attiecībā pret Turcijas valstspiederīgajiem ir pieļaujams, ja tas attiecas arī uz ES pilsoņiem, un nav nesamērīgs.⁹⁵

Lietā *Sahin* EST atzina, ka diskriminācijas aizliegums ir jāvērtē kopsakarā ar samērīguma principu, jo, apskatot Lēmuma Nr.1/80 13. pantu kopā ar 59. pantu, izriet, ka Turcijas valstspiederīgais nevar atrasties labvēlīgākā pozīcijā, nekā ES pilsonis, kā arī viņš nevar tikt pakļauts nesamērīgiem jauniem ierobežojumiem, salīdzinot ar ES pilsoņiem. Tiesa secināja, ka ierobežojumi, kas attiecas gan uz Turcijas valstspiederīgajiem, gan uz ES pilsoņiem, nav aizliegti, tomēr, vērtējot samērīgumu, Turcijas valstspiederīgais nevar saņemt nelabvēlīgāku attieksmi.⁹⁶

Analizējot Asociācijas līguma 9. panta tiešo iedarbību, ir jāuzsver, ka pants atsaucas uz LESD 18. pantu, kura tiešo iedarbību EST Eiropas iekšējā tirgus ietvaros ir atzinusi. EST LESD 18. panta tiešās iedarbības piemērošanu attiecina tikai uz gadījumiem, kad nepastāv speciālā

⁹³ Eiropas Savienības tiesas 2014.gada 12.marta spriedums lietā: C-456/12 un C-457/12 O., B., S. And G. v Minister voor Immigratie, Intergratie en Asiel, para. 35., 66. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 10.04.2017].

⁹⁴ Ibid. para. 67.

⁹⁵ Ibid. para. 55.

⁹⁶ Ibid. para. 62.

norma, kura noteiktu diskriminācijas aizliegumu.⁹⁷ Situācijā ir nepārprotami, ka Asociācijas līguma 9. pants ir uzskatāms par speciālu normu, kura nosaka diskriminācijas aizliegumu. Lai gan EST līdz šim nav, *expressis verbis* noteikusi, ka 9. pantam piemistu tiešā iedarbība, tomēr lietā *Öztürk*, piemērojot normu, netieši norādīja uz tās tiešo piemērojamību.⁹⁸ Pretēji šim, Lēmuma Nr.1/80 10. pantam, kurš nosaka diskriminācijas aizliegumu pret personām, kuras meklē nodarbinātību dalībvalstī, tiešo iedarbību EST ir atzinusi.⁹⁹ Šāda atziņa ir tikusi izdarīta, ņemot vērā to, ka 10. pants ir daudz šaurāks, nekā Asociācijas līguma 9. pants.

Jāuzsver, ka ES pilsoņu un Turcijas valstspiederīgo tiesības nav analogas, ņemot vērā, ka LESD 20. pants nosaka, ka jebkuram ES pilsonim ir tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstu teritorijā, tomēr lietā *Savas* EST atzina, ka no Asociācijas līguma neizriet tiesības Turcijas valstspiederīgajiem brīvi pārvietoties pa ES dalībvalstīm.¹⁰⁰ Arī lietā *Ziebell* EST atzina, ka tiesības, kas pienākas Turcijas valstspiederīgajiem un tās, kas pienākas ES pilsoņiem, ir būtiski atšķirīgas pēc definējuma, mērķa un objekta, kā arī Turcijas valstspiederīgie netiek pasargāti no izraidīšanas tāpat kā ES pilsoņi.¹⁰¹

No apskatītā izriet, ka EST joprojām nav sniegusi atbildi kā šie trīs nosacījumi – “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula, diskriminācijas aizliegums un apgrieztās diskriminācijas aizliegums, regulē jaunus ierobežojumus dalībvalstu nacionālajās sistēmās.

⁹⁷ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2005.gada 20.janvāra spriedums lietā: C-302/02 Nils Laurin Effing, para. 50. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].

⁹⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2004.gada 28.aprīļa spriedums lietā: C-373/02 Sakir Öztürk v Pensionsversicherungsanstalt der Arbeiter, para. 49. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots 18.04.2017].

⁹⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003.gada 8.maija spriedums lietā: C-171/01 Wählergruppe "Gemeinsam Zajedno/Birlikte Alternative und Grüne GewerkschafterInnen/UG", and Bundesminister für Wirtschaft und Arbeit and Others, para. 59. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 19.04.2017].

¹⁰⁰ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2000.gada 11.maija spriedums lietā: C-37/98 The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdul nasir Savas, para. 59. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].

¹⁰¹ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 8.decembra spriedums lietā: C-371/08 Nural Ziebell v Land Baden-Württemberg, para. 74. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 18.04.2017].

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā Autore aizstāvēšanai izvirza šādas tēzes:

1. ES izmanto asociācijas līgumus ar trešajām valstīm kā instrumentu, ar kura palīdzību tā paplašina savu ārpolitiku ārpus ES robežām un “atturēšanās no jebkādas darbības” ir uzskatāma par līgumu galveno sastāvdaļu.
2. Līdz “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas ieviešanas tiesiskajos aktos, ierobežojumi brīvību īstenošanai attiecībā uz Turcijas valstspiederīgajiem, bija jāapskata līdzvērtīgi ES tiesībās noteiktajiem ierobežojumiem.
3. ES un Turcijas asociācijas līgums satur divas “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas – vienu, kas attiecas uz personu tiesībām veikt uzņēmējdarbību, un otru, kas attiecas uz darba ņēmēju pārvietošanās brīvību. Abām klauzulām EST ir atzinusi tiešo iedarbību un paplašinājusi tās, netieši attiecinot uz ekonomiski neaktīviem Turcijas valstspiederīgo ģimenes locekļiem.
4. ”Atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula attiecas uz ekonomisko neaktīviem Turcijas valstspiederīgo ģimenes locekļiem tikai tik tālu, cik tas ietekmē vai apgrūtina ekonomiski aktīvā Turcijas valstspiederīgā situāciju.
5. Abas “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulas nepiešķir Turcijas valstspiederīgajiem tiesības veikt uzņēmējdarbību, tiesības sniegt pakalpojumus vai darba ņēmējiem pārvietošanās brīvību, bet gan piešķirt tiesības nepieļaut jaunu nosacījumu ieviešanu.
6. ES dalībvalstis, attiecībā uz “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulu, ir centušās laika gaitā, ieviešot jaunus ierobežojumus attiecībā pret Turcijas valstspiederīgajiem, sašaurināt tās tvērumu, ņemot vērā neapmierinātību ar faktu, ka klauzula ierobežo tās nacionālās imigrācijas politikas veidošanā.
7. Lai gan ir noteikts, ka interpretējot Turcijas valstspiederīgiem pienākošās tiesības, tās ir ciktāl iespējams tuvu jāinterpretē ES pilsoņu tiesībām, tomēr pastāv būtiskas atšķirības starp ES pilsoņu un Turcijas valstspiederīgo tiesisko situāciju ES. Proti, attiecībā uz pārvietošanos brīvību starp dalībvalstīm, izraidīšanas aizliegumu un darba pastāvēšanas ilglaicīgumu.
8. EST 2013. gadā lietā *Demir* paplašināja ierobežojumus “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulai, nosakot vispārējo interešu apsvērumus kā iespēju attaisnot ierobežojumus, tomēr līdzšinējā tiesu praksē neviens no dalībvalstu izvirzītajiem

vispārējo interešu apsvērumiem nav izturējis samērīguma testu. Dalībvalstīm, nosakot vispārējo interešu apsvērumus, pastāv plaša rīcības brīvība.

9. EST lietā *Ziebell*, atzīstot, ka asociācijas līgumam ir tīri ekonomiska daba, skaidri noteica, ka “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula attiecas tikai uz ekonomiski aktīviem Turcijas valstspiederīgajiem.
10. EST paplašinājumi “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulai ir jāapskata analogi EST izveidotajai pieejai iekšējam tirgum *Cassis de Dijon* lietā. Tomēr asociācijas līguma un līdz ar to šādas pieejas piemērošana “atturēšanās no jebkādas darbības” klauzulai ir diskutabla, ņemot vērā asociācijas līguma neatraujamo sociālo dabu.
11. “Atturēšanas no jebkādas darbības” klauzulas un asociācijas līgumā nostiprinātā diskriminācijas aizlieguma un apgrieztā diskriminācijas aizlieguma principu korelācija rada vairākus neskaidrus situāciju risinājumus. Neskaidra ir situācija gadījumos, kad dalībvalsts tiesiskais regulējums attiecas gan uz Turcijas valstspiederīgajiem, gan uz ES pilsoņiem – šādā situācijā Turcijas valstspiederīgais var atsaukties gan uz “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulu, gan uz diskriminācijas aizliegumu, tomēr ES pilsoņi ir tiesīgi atsaukties uz aizliegtās diskriminācijas aizliegumu.
12. Ņemot vērā EST laika gaitā mainīto attieksmi pret “atturēšanos no jebkādas darbības” klauzulas robežām, asociācijas līguma Asociācijas Padomei būtu jāpievieno jauns lēmums detalizētāk, nosakot personu loku un situācijas, kuras klauzula aptver.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Bache I., Stephen G., Bulmer S. Politics in the European Union. Third edition. Oxford: Oxford University Press 2011., p. 500.
2. Von Bogdandy A., The European Union as situation, executive, and promoter of the international law of cultural diversity: elements of beautiful friendship. European Journal of International Law, 2008., p.268.
3. Craig P., de Burca. EU Law: Text, Cases, and Materials. Oxford University Press, 2011., p.694.
4. De Witte B., International law as a tool for the European Union. European Constitutional Law Review, 2009., p.270. Pieejams: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/international-law-as-a-tool-for-the-european-union/22BC7358062CA27870C750D19B418423> [aplūkots: 13.04.2017]
5. Dinan D. Europe Recast. A History of European Union. Macmillan Education, United Kingdom 2014. p. 113.
6. Geiger R., Khan D.E., Kotzur M. European Union Treaties. Treaty on European Union, Treaty on the Functioning of the European Union. Munchen : Verlag C.H. Beck oHG, 2015., p. 785, para 4.
7. Hijmans H. The European Union as Guardian of internet Privacy: The Story of Art 16 TFEU. Springer International Publishing, Switzerland, 2016., p.140.
8. Hill C., Smith M. International Relations and the European Union. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2011., p. 316.
9. International Commission of Jurists. Migration and international Human Rights Law. A Practisioners' Guide No. 6. Geneva, Switezerland, 2014., p.29.
10. Kaiser W., Varsori. A. European Union History: Themes and Debates. Springer 2010., p. 78.
11. Lenaerts K. The Principle of democracy in the case law of the European Court of Justice. British Institute of International and Comparative Law, 2013., p.283.
12. MacLeod I., Hendry I.D., Hyett.S : The External Relations of the European Communities, Oxford 1996., p.125.
13. Schrauwen A., Vandamme T. Towards a Citizenship og the Association? On the Future og Non-discrimination, Preferential Treatment and the Standstill Clauses in the EU-Turkey

Association Regime. 2014. Pieejams: http://www.iuscommune.eu/html/activities/2012/2012-11-29/workshop13_Schrauwen_Vandamme.pdf [aplūkots: 13.04.2017].

Periodika, zinātniskie raksti

14. Karayıgıt T.M. Vive la Clause de Standstill: The Issue of Turkish Nationals into the Territory of a Member State within the Context of Economic Freedoms. *European Journal of Migration and Law*, Nr.13, 2011., p. 421.
15. I.Miļūna. Latvijas interešu aizsardzība Ziemeļeiropas gāzes vada būvniecībā. *Jurista vārds*, 05.12.2016., Nr. 48(451).
16. A.Parajonova. Par Eiropas Kopienas asociācijas līgumiem. *Jurista Vārds*, 16.07.2002., Nr.14(247).
17. Tocci N. Turkey and the European Union. A Journey in the Unknown. *Turkey Project Policy Paper*. November 2014., Number 5.
18. Turkey's Quest for EU Membership. Pieejams: <http://europe.unc.edu/wp-content/uploads/2013/08/Brief4-0803-turkeys-quest.pdf> [aplūkots: 30.03.2017].
19. Vandamme T. The Standstill Clause as a Travesty: The ECJ's fresh (yet 'familiar') approach to the EU-Turkey Association. Pieejams: <https://acelg.blogactiv.eu/2016/06/16/the-standstill-clause-as-a-travesty-the-ecjs-fresh-yet-familiar-approach-to-the-eu-turkey-association/> [aplūkots: 02.04.2017].

Normatīvie akti

20. Additional Protocol and Financial Protocol signed on 23 November 1970, annexed to the Agreement establishing the Association between the European Economic Community and Turkey. *Official Journal L293*, 29/12/1972 P. 0004 – 0056.
21. Eiropas Līgums par asociācijas izveidošanu starp Eiropas Kopienām un to Dalībvalstīm, no vienas puses, un Latvijas Republiku, no otras puses. Pieejams: http://www.mfa.gov.lv/images/archive/data/file/I/01_Eiropas_Ligums_txt.pdf [aplūkots: 17.04.2017].
22. Līgums par Eiropas Savienības darbību. Oficiālais Vēstnesis C326 , 26/10/2012 Lpp. 001 – 0390. 217. Pants
23. Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003L0086> [aplūkots: 14.04.2017].

24. Decision No 1/80 of the Association Council of 19 September 1980 on the Development of the Association, Art.14(1). Pieejams: http://www.inis.gov.ie/en/INIS/DECISION_No_1_80_eng.pdf/Files/DECISION_No_1_80_eng.pdf [aplūkots: 30.03.2017].

Juridiskās prakses materiāli

25. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1974.gada 4.decembra spriedums lietā: C-41/74 Yvonne van Duyn v Home Office, para. 21. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 12.04.2017].
26. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1976.gada 5.februāra spriedums lietā: C-87/75 Bresciani v. Amministrazione delle Finanze dello Stato, para. 12. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 20.04.2017].
27. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1987.gada 30.septembra spriedums lietā: C-12/86 Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd, para. 24. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 16.04.2017].
28. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1995.gada 6.jūnija spriedums lietā: C-434/93, Ahmet Bozkurt v. Staatssecretaris van Justitie, para. 19. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].
29. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1999.gada 9.marta spriedums lietā: C-212/97 Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, para 25. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 12.04.2017].
30. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2000.gada 10.februāra spriedums lietā: C-340/97 Ömer Nazli, Caglar Nazli and Melike Nazli v Stadt Nürnberg, para 56. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 09.04.2017].
31. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2000.gada 11.maija spriedums lietā: C-37/98 The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdul nasir Savas, para. 69. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].
32. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2001.gada 31.maija spriedums lietā C-43/99 Ghislain Leclere and Alina Deaconescu v Caisse nationale des prestations familiales, para. 55. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 12.04.2017].

33. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2002.gada 19.novembra spriedums lietā: C-188/00 Bülent Kurz, né Yüce v Land Baden-Württemberg, para. 32. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 11.04.2017].
34. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003.gada 8.maija spriedums lietā: C-171/01 Wählergruppe "Gemeinsam Zajedno/Birlikte Alternative und Grüne GewerkschafterInnen/UG", and Bundesminister für Wirtschaft und Arbeit and Others, para. 58. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 19.04.2017].
35. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003.gada 21.oktobra spriedums lietās: C-317/01 un C-369/01 Eran Abatay and Other and Nadi Sahin v Bundesanstalt für Arbeit, para 1. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].
36. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003.gada 6.novembra spriedums lietā: C-243/01 Criminal proceedings against Piergiorgio Gambelli and Others, para. 55. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 03.05.2017].
37. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2004.gada 28.aprīļa spriedums lietā: C-373/02 Sakir Öztürk v Pensionsversicherungsanstalt der Arbeiter, para. 49. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots 18.04.2017].
38. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2004. gada 30. septembra spriedumu lietā: C-275/02 Engin Ayaz v Land Baden-Württemberg, para 44. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 13.04.2017].
39. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2005.gada 20.janvāra spriedums lietā: C-302/02 Nils Laurin Effing, para. 50. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].
40. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2005.gada 2.jūnija spriedums lietā: C-136/03 Georg Dörr v Sicherheitsdirektion für das Bundesland Kärnten and Ibrahim Ünal v Sicherheitsdirektion für das Bundesland Vorarlberg, para. 61. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 14.04.2017].
41. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2007.gada 20.septembra spriedums lietā: C-16/5 The Queen on the application of: Veli Tum and Mehmet Dari v Secretary of State for the Home Department, para. 63., 69. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].
42. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2009.gada 19.februāra spriedums lietā: C-228/06 Mehmet Soysal and Ibrahim Savlati v Bundesrepublik Deutschland, paras. 60-61. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].
43. Eiropas Savienības tiesas 2010.gada 9.decembra spriedums lietās: C-300/09 un C-301/09 Staatssecretaris van Justitie v. F. Toprak and I. Oguz, para 52-53., 62. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 14.04.2017].

44. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 21.jūlija spriedums lietā: C-186/10 Tural Ogaz v Secretary of State for the Home Department, para. 22. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 03.05.2017].
45. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 15.novembra spriedums lietā: C-256/11 Murat Dereci and Others v Bundesministerium für Inneres, para. 88. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 17.04.2017].
46. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 8.decembra spriedums lietā: C-371/08 Nural Ziebell v Land Baden-Württemberg, para. 86. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 18.04.2017].
47. Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 19.jūlija spriedums lietā: C-451/11 Natthaya Dülger v Wetteraukreis, para.42. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 15.04.2017].
48. Eiropas Savienības tiesas 2013.gada 19.marta spriedums lietā: C-138/13 Naime Dogan v Federal Republic of Germany, para. 36. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 19.04.2017].
49. Eiropas Savienības tiesas 2013.gada 7.novembra spriedums lietā: C-225/12 C. Demir v Staatssecretaris van Justitie, para. 43. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 10.04.2017].
50. Eiropas Savienības tiesas 2014.gada 12.marta spriedums lietā: C-456/12 un C-457/12 O., B., S. And G. v Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, para. 35., 66. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 10.04.2017].
51. Eiropas Savienības tiesas 2016.gada 12.aprīļa spriedums lietā: C-561/14 Caner Genc v Inergrationsministeriet, para. 20. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots: 18.04.2017].
52. Eiropas Savienības tiesas 2017.gada 29.marta spriedums lietā: C-652/15 Furkan Tekdemir v Kreis Bergstraße, para. 36. Pieejams: <https://curia.europa.eu> [aplūkots: 02.04.2017]
53. Advocate General's Opinion in Case C-138/13 Naime Dogan v Federal Republic of Germany. Court of Justice of Justice of the European Union. Press release No 63/14.,para. 24. Pieejams: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-04/cp140063en.pdf> [aplūkots: 14.04.2017].
54. Advocate General's Opinion in Case C-371/13 Nural Ziebell v Land Baden – Wuttemberg, para.66. Pieejams: <http://publications.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/9581f72e-5d2b-4b97-a265-80ae2032816f/language-en> [aplūkots: 13.04.2017].
55. Advocate General's Opinion in Case C-652/15 Furkan Tekdemir v Kreis Bergstrabe para.16. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62015CC0652> [aplūkots: 03.04.2017].

Komisijas prakses materiāli

56. Commission opinion on Turkey's request for accession to the Community, Commission of the European Communities, SEC (89) 2290 final, Brussels, 20.12.1989. Pieejams: <http://aei.pitt.edu/4475/1/4475.pdf> [aplūkots: 17.03.2017].
57. Council of the European Union. Subject: Brussels European Council. 16/17.12.2004. Brussels, 01.02.2015. Pieejams: <http://aei.pitt.edu/4475/1/4475.pdf> [aplūkots: 07.05.2017].
58. The German Government's written submissions in Joined Cases C-317/01 and C-369/01, Abatay and others, 26 January 2002, Paras. 4-6.
59. See German Government's written observations to the European Court of Justice in Case C-92/07, Commission v. The Netherlands, 12 December 2007, Para. 7.

Citi avoti

60. Non-discrimination (the principle of). Pieejams: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/nondiscrimination_principle.html [aplūkots: 02.04.2017].
61. Recep Tayyip Erdogan threatens to say 'goodbye' to the EU unless they move Turkey's accession forward. Pieejams: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/recep-tayyip-erdogan-turkey-joining-eu-european-union-member-bloc-accession-talks-ankara-a7714691.html> [aplūkots: 16.05.2017].
62. The direct effect of European law. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A114547> [aplūkots: 30.03.2017].
63. Turkey – Eu Relations. Pieejams: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa> [aplūkots: 15.04.2017].

Bakalaura darbs „Atturēšanās no jebkādas darbības” klauzula Eiropas Ekonomiskās kopienas un Turcijas asociācijas līgumā” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā versija atbilst izdrukai.

Autors: **Elīza Petrocka Petrovska**

Rekomendēju/Nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: *Docents* **Arnis Buka**

Recenzents: *Docents* **Edmunds Broks**

Darbs iesniegts Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedrā 2017. gada 29. maijā

Dekāna pilnvarotā persona:

Metodiķe: Ilze Leonoviča

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Prot.Nr.

Komisijas sekretārs (-e):